

Juliusz S. Tym, Franciszek Szystowski

Sprawozdanie mjr. Franciszka Szystowskiego ze stażu w Brytyjskiej Dywizji Pancerniej Gwardii w 1942 roku

Przegląd Historyczno-Wojskowy 16 (67)/4 (254), 169-202

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SPRAWOZDANIE MJR. FRANCISZKA SZYSTOWSKIEGO ZE STAŻU W BRYTYJSKIEJ DYWIZJI PANCERNEJ GWARDII W 1942 ROKU

Od pierwszych dni stacjonowania Wojska Polskiego na Wyspach Brytyjskich podejmowano starania o zorganizowanie w oddziałach brytyjskich praktyk dla oficerów, określanych ówczasie jako *stage*. Istotnego znaczenia szkolenia te nabrały w czasie formowania 1 Dywizji Pancernej (DPanc). Celem staży było zapoznanie ich uczestników z organizacją wojsk sojusznika, uzbrojeniem i sprzętem wojskowym, systemem dowodzenia, a także ze zmianami w taktyce poszczególnych rodzajów broni i służb, zachodzącymi pod wpływem doświadczeń z bojów toczonych na różnych teatrach działań wojennych. Oficerowie polscy odbywali je w brytyjskich dowództwach i sztabach wielkich jednostek oraz w poszczególnych oddziałach. Trwały one od kilku tygodni do kilku miesięcy. W pierwszej połowie 1942 r. w brytyjskiej 28 Brygadzie Pancernej (BPanc) 9 DPanc praktykę odbyli: dowódca 10 Brygady Kawalerii Pancernej (BKPanc) gen. Stanisław Maczek, szef łączności tejże brygady mjr Jan Grajkowski i mjr dypl. Stanisław Koszutski. Od 9 do 21 listopada 1942 r. na szkoleniu w 42 DPanc przebywali: kolejny dowódca 10 BKPanc płk dypl. Kazimierz Dworak, dowódca 24 pułku ułanów (p.uł) ppłk Bogumił Szumski, dowódca 14 pułku kawalerii pancernej (pkpanc) ppłk Stefan Starnawski oraz 4 oficerowie broni pancernej i oficer służby zdrowia¹. W sierpniu 1942 r. w brytyjskiej Dywizji Pancernej Gwardii staż odbyli: zastępca dowódcy 1 DPanc płk dypl. Leon Mitkiewicz-Żółtek oraz szef Wydziału Broni Pancernej Oddziału III Sztabu Naczelnego Wodza mjr Franciszek Szystowski.

Po klęsce armii francuskiej i Brytyjskiego Korpusu Ekspedycyjnego nastąpił szybki rozwój brytyjskiej broni pancernej. Zmieniony w październiku 1940 r. etat wojenny dywizji pancernej zakładał funkcjonowanie dwóch brygad pancernych; każda miała w swoim składzie trzy pułki pancerne oraz batalion zmotoryzowany przeniesiony z grupy wsparcia. Ich miejsce w grupie wsparcia zajął batalion piechoty przewożonej (Lorried Infantry Battalion)², a dotychczas-

¹ Archiwum Instytutu Polskiego i Muzeum im. gen. Sikorskiego (dalej – IPMS), 1 Dywizja Pancerna, sygn. A.V.1/54, 10 Brygada Kawalerii Pancernej L.dz. 1408/tj.Takt.42, Sprawozdanie z wyszkolenia za IV kwartał 1942 r., z 22 XII 1942 r.

² Batalionów tych nie można określić batalionami piechoty zmotoryzowanej, gdyż nie miały one własnych środków transportowych zapewniających przemieszczenie sił i środków. Przemieszczały się z wykorzystaniem samochodów ciężarowych z oddziałów zaopatrywania dywizji. Dlatego Centralna Komisja Regulaminowa przyjęła termin „przewożone”. Zob. *Instrukcja walki batalionu*

sowy 2-dywizjonowy mieszany pułk artylerii przeciwpancernej i przeciwlotniczej rozwinięto w dwa pułki artylerii – przeciwpancernej (cztery dywizjony) i przeciwlotniczej (trzy dywizjony). W oddziałach saperów dodano szwadron, a dotychczasowy pluton parkowy rozwinięto do szwadronu parkowego. Istotnym uzupełnieniem jednostek dywizyjnych był pułk rozpoznawczy wyposażony w samochody pancerne. W skład dywizji pancernej wchodziły również służby tyłowe. Etat z października 1940 r. przewidywał cztery kompanie zaopatrywania i kolumnę przewozową, kompanie warsztatową i parkową, 14 czołówek naprawczych, 3 kompanie sanitarne, pluton higieny polowej, łącznię polową, szwadron żandarmerii oraz pocztę polową.

Brytyjska Dywizja Pancerna Gwardii (Guards Armoured Division) została utworzona w połowie czerwca 1941 r. w wyniku przeformowania dotychczasowej Dywizji Gwardii składającej się z oddziałów piechoty i kawalerii; była 8 wielką formacją tego rodzaju broni. Część z nich przeformowano w oddziały pancerne z zachowaniem ich tradycyjnych nazw. Ponadto do nowo formowanej dywizji dołączono jednostki wsparcia bojowego (artyleria polowa, przeciwpancerna i przeciwlotnicza, saperzy), wsparcia dowodzenia (łączność) oraz zabezpieczenia działań (oddziały zaopatrywania, warsztatowe i sanitarne), które nie miały statusu oddziałów gwardii. Do końca 1941 r. sformowano 8 nowych dywizji pancernych, a liczba brygad czołgów wzrosła z 5 do 9³.

W maju 1942 r., czyli jeszcze przed bitwą pod Alam el Halfa (30 sierpnia–5 września 1942 r.) brytyjskie War Office, pod wpływem doświadczeń z działań wojsk pancernych na północnoafrykańskim teatrze działań wojennych, oficjalnie zatwierdziło reorganizację dywizji pancernych. W konsekwencji jednostki brytyjskie stacjonujące na Wyspach Brytyjskich straciły brygadę pancerną, a zyskały brygadę piechoty i podwoiły swój podstawowy stan artyleryjski. Uznano bowiem, że czołgi przeciwnika nie były jedynym lub nawet głównym zagrożeniem, z jakim wojska pancerne musiały sobie radzić. Dodać należy, że w pierwszym półroczu 1942 r. Podkomitet Etatów Wojennych Army Council 17 razy poruszał problematykę zmian w etatach poszczególnych oddziałów dywizji pancernej⁴.

Etat wojenny dywizji pancernej (20/RAC/120 SD1) z maja 1942 r. zakładał, że podstawowy potencjał bojowy stanowić będą: brygada pancerna (trzy pułki pancerne i batalion zmotoryzowany), brygada piechoty (trzy bataliony piechoty) oraz

strzelców przewożonych, Palestyna 1942.

³ Siedem dywizji pancernych sformowano na terenie Wysp Brytyjskich, a jedną w Palestynie (10 DPanc utworzona w wyniku przeformowania 1 Dywizji Kawalerii), jednakże sformowana w styczniu 1940 r. na Wyspach Brytyjskich 2 DPanc została już w maju 1941 r. rozformowana w Afryce Północnej, gdy jak jej dowództwo i sztab zostały wzięte przez Niemców do niewoli.

⁴ The National Archives, War Office, sygn. WO 24/1024, War Establishments Committee, Minutes of Meetings 679–754, January–June 1942.

artyleria dywizyjna (dwa pułki artylerii polowej, pułk artylerii przeciwpancernej i pułk artylerii przeciwlotniczej). Liczba czołgów została zmniejszona do 227⁵.

Czterdzieści lat później gen. Franciszek Skibiński tak uzasadniał zmianę organizacji brytyjskiej dywizji pancernej: *Niemieckie wojska pancerne odnosiły wielkie sukcesy. Prawdopodobnie zawdzięczają to optymalnej strukturze organizacyjnej, a w szczególności optymalnej proporcji czołgów, piechoty i artylerii wewnątrz dywizji. Jest to więc model, który należy skopiować.* Jego zdaniem, Brytyjczycy (...) *nie zwrócili przy tym uwagi na fakt, że redukcja proporcji czołgów w stosunku do innych broni była – w przypadku niemieckim – aktem przymusowym*⁶.

Warto dodać, że stan brytyjskich dywizji pancernych w latach następnych nie zwiększył się, a wręcz przeciwnie – zmniejszył. W październiku 1942 r. utworzono jeszcze 79 DPanc. W czerwcu 1943 r. przeformowano ją w specjalną dywizję pancerną i przydzielono jej zadanie wsparcia inżynierskiego; nigdy nie została jednak użyta w walce jako cała jednostka. W latach 1943–1944 na Wyspach Brytyjskich rozformowano 9 i 42 DPanc, a w Egipcie – 8 i 10 DPanc. W kampanii włoskiej wzięły udział 1, 6 i 7 DPanc, a w działaniach w północno-zachodniej Europie w latach 1944–1945 – 7 i 11 DPanc oraz Dywizja Pancerna Gwardii.

Gdy w sierpniu 1942 r. mjr Franciszek Szystowski przybył na praktykę do brytyjskiej Dywizji Pancerniej Gwardii, była ona w trakcie reorganizacji. W jej składzie była 5 Brygada Pancerna Gwardii i przydzielona w lipcu tegoż roku 32 Brygada Piechoty Gwardii (sformowana 1 października 1941 r.). 6 Brygada Pancerna Gwardii podlegała dowództwu dywizji już tylko pod względem wyszkoleniowym. Na początku stycznia 1943 r. ostatecznie wydzielono ją z formacji, nadano jej status samodzielnej jednostki czołgów wsparcia piechoty i nową nazwę – 6 Brygada Czołgów Gwardii (6th Guards Tank Brigade).

Sprawozdanie mjr. Szystowskiego pokazuje zarówno stan brytyjskiej Dywizji Pancerniej Gwardii w trakcie reorganizacji, jak i ówczesną praktykę szkoleniową wynikającą z obowiązujących wówczas założeń taktycznego użycia dywizji pancernej. Założenia te zostały zatwierdzone przez War Office 19 maja 1941 r. jako publikacja z serii „Army Training Instruction”. Zgodnie z tym dokumentem zadaniem dywizji pancernej było: związanie walką formacji pancernych przeciwnika; wykonywanie uderzeń na piechotę przeciwnika, z pominięciem sytuacji, gdy utrzymuje ona zorganizowane pozycje; oskrzydlenie oraz działanie przeciwko liniom łączności przeciwnika; utrzymanie dynamiki natarcia po przełamaniu obrony przeciwnika, czyli tzw. wykorzystanie; prowadzenie pościgu; rozpoznanie walką; wykonanie kontrataku w obronie; utrzymanie kontaktu bojowego

⁵ G. Forty, *British Army Handbook 1939–1945*, Stroud 1998, s. 150.

⁶ F. Skibiński, *Wojska pancerne w II wojnie światowej*, Warszawa 1982, s. 113. O ile należy zgodzić się z oceną Franciszka Skibińskiego, o tyle mylił się on podając, że reorganizacja brytyjskich dywizji pancernych miała miejsce latem 1943 r.

z przeciwnikiem i ubezpieczanie wycofania; zwalczanie desantów powietrznych przeciwnika. Ponadto instrukcja ta przewidywała, że bataliony zmotoryzowane brygad pancernych i batalion piechoty przewożonej będą musiały zwalczać obronę przeciwpancerną przeciwnika⁷. Instrukcja uwzględniała zatem zapotrzebowanie na nowe założenia taktycznego użycia broni pancernej i aktualny sposób myślenia o tym rodzaju broni, wynikający przede wszystkim z doświadczeń Brytyjskich Sił Ekspedycyjnych (British Expeditionary Force – BEF) oraz, w pewnym stopniu, z doświadczeń Sił Pustyni Zachodniej (Western Desert Force). Był to znaczący postęp w stosunku do regulaminu z lipca 1940 r.⁸. Jednakże opublikowanie instrukcji w niskonakładowej serii „Army Training Instruction” ograniczyło jej dostępność. W powszechnie zaś dostępnym regulaminie dotyczącym taktyki pododdziałów pancernych z 1 września 1941 r. zapisano, że głównym zadaniem wojsk pancernych było niszczenie sił pancernych przeciwnika⁹. Użycie oddziałów pancernych, piechoty zmotoryzowanej bądź przewożonej na ciężarówkach, a także artylerii polowej i przeciwpancernej traktowano niemal rozłącznie, nie potrafiono zintegrować ich działań w ramach taktyki broni połączonych. To właśnie te przestarzałe zapisy obowiązywały w szkoleniu brytyjskich jednostek pancernych do końca 1942 r. Zmianę nastawienia brytyjskich pancerniaków przyniosły dopiero kolejne doświadczenia z Afryki Północnej.

Koncepcja działania wojsk pancernych przyjęta w maju 1941 r. pokazuje hierarchię zadań w dywizji pancernej. Dlatego szkolenie brytyjskich dywizji pancernych aż do połowy 1942 r. opierało się na założeniu, że zadaniem dywizji pancernych jest przede wszystkim działanie czołgów przeciwko czołgom. Podczas pierwszych ćwiczeń taktycznych z wojskami myśl o tym, że broń przeciwpancerna będzie znacznym zagrożeniem w ogóle się nie pojawiała. Co prawda walka z innymi rodzajami broni przeciwnika nie była całkowicie pomijana w praktyce szkoleniowej, ale jej znaczenie było marginalizowane. Badacz brytyjskiego systemu szkolenia wojsk Timothy Place porównał ćwiczenia taktyczne przeprowadzone przez 11 DPanc w Yorkshire we wrześniu 1941 r. oraz przez Dywizję Pancerną Gwardii na równinie Salisbury w lutym 1942 r. i doszedł do wniosku, że gwardziści w dużo większym stopniu polegali na wsparciu innych rodzajów broni, przede wszystkim artylerii. Jednocześnie w obu tych dywizjach marginalizowano potrzebę organizacji wspólnych ćwiczeń taktycznych oddziałów pancernych i piechoty. Podczas ćwiczeń taktycznych z oddziałami żadna dywizja nie brała pod uwagę taktyki broni połączonych, preferowanej przez przeciwnika. Kwestie

⁷ *Army Training Instruction*, nr 3, *Handling of an Armoured Division*, b.m.w. 1941, s. 3–4. Według gen. Gifforda le Quesne Martela, dokument opracowano na podstawie zaledwie 2 ćwiczeń taktycznych z wojskami, przeprowadzonych w styczniu i marcu 1941 r. Zob. G. Martel, *Our Armoured Forces*, Londyn 2007, 101–104.

⁸ *Military Training Pamphlet* nr 41, *The Armoured Regiment*, b.m.w. 1940.

⁹ *Military Training Pamphlet* nr 51, *Troop Training for Crusier Tank Troops*, b.m.w. 1941, s. 4.

te zaczęto rozważać dopiero w połowie 1942 r. i dopiero wtedy rozpoczęto szkolenie połączonych formacji pancernych i piechoty. Jeszcze w maju 1942 r., gdy w Dywizji Pancernej Gwardii zaplanowano takie ćwiczenie, okazało się, że miało ono charakter ćwiczenia dwustronnego, w którym batalion pancerny Gwardii Irlandzkiej miał zmierzyć się z batalionem zmotoryzowanym Grenadierów Gwardii. Nie zostało ono zrealizowane z powodu deszczowej pogody. Gdyby jednak doszło do skutku, najprawdopodobniej stanowiłoby cenną lekcję i być może zapoczątkowałyby zmianę sposobu szkolenia walki połączonych oddziałów pancernych i innych rodzajów broni¹⁰.

Dopiero przeprowadzona latem 1942 r. radykalna reorganizacja brytyjskich dywizji pancernych, polegająca na likwidacji jednej brygady pancernej i wprowadzeniu w jej miejsce brygady piechoty, oraz podwojenie stanu artylerii polowej spowodowały, że doszło do przybliżonego wyrównania proporcji rodzajów broni w dywizji pancernej. Nie oznaczało to jednak jakiegokolwiek ponownego przeglądu doktrynalnych założeń użycia dywizji pancernej. Włączenie do zreorganizowanych brytyjskich dywizji pancernych brygad piechoty nie skutkowało wprowadzeniem do szkolenia wspólnych ćwiczeń taktycznych. Dopiero jesienią 1942 r. oddziały pancerne 11 DPanc i Dywizji Pancernej Gwardii rozpoczęły wspólne ćwiczenia z organicznymi batalionami zmotoryzowanymi brygad pancernych, a później także z batalionami piechoty przewożonej. Był to pierwszy krok do szkolenia zintegrowanego broni połączonych na szczeblu dywizji pancernej. Trudno jednak nie odnieść wrażenia, że reorganizacja brytyjskich dywizji pancernych wynikała z potrzeby użycia dużo więcej piechoty, żeby mogła pokonać taktyczne problemy powstające w działaniach, do których oddziały pancerne nie były przeznaczone¹¹.

Autorem publikowanego sprawozdania jest Franciszek Zygmunt Szystowski herbu Dołęga, urodzony 8 grudnia 1898 r. w Windawie (Kurlandia), oficer służby stałej kawalerii, a następnie broni pancernej. W 1916 r. ukończył on I rok studiów w Instytucie Inżynierów Komunikacji w Petersburgu¹². Od 6 stycznia 1917 r. pełnił służbę w rosyjskim Dowództwie Oddziałów Samochodowych Frontu Zachodniego. Od 25 października 1917 r. w I Korpusie gen. Józefa Dowbora-Muśnickiego; początkowo w 1 Polskim Oddziale Lotniczym, a następnie w dywizjonie ułanów obrony Mińska i w 3 pułku ułanów. Po rozbrojeniu korpusu przez Niemców zdał jeden semestr w Baltische Technische Hochschule w Rydze¹³.

¹⁰ T. H. Place, *Military Training in British Army 1940–1944. From Dunkirk to D-Day*, Londyn 2000, s. 102–103.

¹¹ *Ibidem*, s. 104–105, 118.

¹² Centralne Archiwum Wojskowe (dalej – CAW), Akta Personalne (dalej – AP) Franciszka Szystowskiego, sygn. 15230, Karta ewidencyjna, z 21 I 1921 r.; Indeks studenta Instytutu Inżynierów Komunikacji.

¹³ *Ibidem*, Studienheft Baltische Technische Hochschule.

17 marca 1919 r. zgłosił się do służby w Siłach Zbrojnych w byłym zaborze pruskim i otrzymał przydział do zapasu koni w Poznaniu, gdzie prowadził stajnię oficerską. 25 kwietnia 1919 r. awansował na plutonowego, a 12 maja – na wachmistrza. Od 1 czerwca 1919 r. był tłumaczem w Dowództwie Głównym Sił Zbrojnych w byłym zaborze pruskim, a od połowy lipca pełnił obowiązki tłumacza i oficera łącznikowego przy przebywającej w Poznaniu misji alianckiej. 14 sierpnia 1919 r. zdał egzamin oficerski w 1 Pułku Ułanów Wielkopolskich, który w tym czasie znajdował się na froncie w rejonie Mińska. Od 1 października 1919 r. p.o. adiutant szefa sztabu Dowództwa Głównego Wojsk Wielkopolskich, a od 15 listopada adiutant szefa sztabu Dowództwa Frontu Wielkopolskiego. 1 marca 1920 r. został zwolniony z wojska, aby dokończyć studia na Politechnice Warszawskiej. Miesiąc później decyzję cofnięto i ppor. Franciszka Szystowskiego przydzielono do Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego, na stanowisko referenta taborów i koni w Centralnym Urzędzie Rozdzielczym. 8 lipca 1920 r. został przeniesiony do 15 Pułku Ułanów Poznańskich (byłego 1 Pułku Ułanów Wielkopolskich) na stanowisko dowódcy plutonu. Do stacjonującego w Poznaniu szwadronu zapasowego pułku przybył 13 lipca i został wcielony do plutonu wyszkolenia. Szystowski objął jednocześnie obowiązki adiutanta szwadronu zapasowego¹⁴. Na początku sierpnia wyruszył z uzupełnieniem do pułku na front, gdzie przebywał do 2 stycznia 1921 r. Od 1 października do 1 listopada 1920 r. czasowo pełnił obowiązki adiutanta pułku. 31 grudnia 1920 r. za odwagę na polu walki wykazaną 22 września 1920 r. dowódca 4 Armii gen. Leonard Skierski odznaczył ppor. Szystowskiego Krzyżem Walecznych po raz pierwszy¹⁵.

W „Spisie oficerów służących czynnie” z 1921 r. (błędna data urodzin: 25 października 1898 r.) został wykazany jako podporucznik 15 Pułku Ułanów Poznańskich, pełniący służbę w dowództwie VII Brygady Jazdy¹⁶, gdzie został czasowo odkomenderowany 10 maja 1921 r. na stanowisko oficera ordynansowego¹⁷. 3 maja 1922 r. awansował na porucznika ze starszeństwem z 1 czerwca 1919 r. i lokatą 347¹⁸. 8 stycznia 1923 r. został wyznaczony na stanowisko p.o. I oficera sztabu, czyli *de facto* szefa sztabu VII Brygady Jazdy¹⁹. Wiosną

¹⁴ CAW, Departament I Broni Głównych i Wojsk Taborowych MSWojsk, sygn. I. 300.27.47, Szwadron zapasowy 15 pułku ułanów (1 p.uł Wlkp.) L.dz. 3568/20, Wykaz oficerów szwadronu zapasowego 15. pułku ułanów z 1 lipca 1920 r.; Szwadron zapasowy 15 pułku ułanów (1 p.uł Wlkp.), [Pismo] do sekcji jazdy Departamentu I MSWojsk, z 30 VII 1920 r.

¹⁵ *Ibidem*, AP Franciszka Szystowskiego, sygn. 15230, Wniosek na odznaczenie Krzyżem Walecznych.

¹⁶ *Spis oficerów służących czynnie na dzień 1 czerwca 1921 roku*, Warszawa 1921, s. 259.

¹⁷ CAW, 7 Brygada Kawalerii, sygn. I.314.8.1, Rozkaz dzienny nr 29, z 10 V 1921 r.

¹⁸ *Ibidem*, AP Franciszka Szystowskiego, sygn. 15230, Wniosek o wysunięcie w starszeństwie, z 22 V 1921 r.; Karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej, z 1921 r.; Karta ewidencyjna, z 21 I 1921 r.; Karta ewidencyjna, z 31 XII 1929 r. Por. *Rocznik oficerski 1923*, Warszawa 1923, s. 685.

¹⁹ CAW, 7 Brygada Kawalerii, sygn. I.314.8.2, Rozkaz dzienny nr 3, z 31 I 1923 r.

1923 r. został zatwierdzony przez Ministerstwo Spraw Wojskowych jako p.o. szef sztabu brygady, jego dotychczasowe stanowisko objął ppor. Władysław Bobiński z 15 Pułku Ułanów Poznańskich²⁰.

16 czerwca 1924 r. po włączeniu samodzielnej VII Brygady Jazdy do 3 Dywizji Kawalerii por. Franciszek Szystowski został wyznaczony na stanowisko p.o. II oficera sztabu dywizji, a w listopadzie tegoż roku powrócił do macierzystego pułku na stanowisko dowódcy plutonu w 1 szwadronie. Po odbyciu 10-miesięcznego Kursu Doszkolenia Oficerów Młodszych Kawalerii w Centralnej Szkole Kawalerii w Grudziądzu (42 lokata) powrócił do 15 Pułku Ułanów Poznańskich na poprzednio zajmowane stanowisko. Od 15 stycznia do 15 maja 1926 r. przebywał w Obozie Szkolnym Wojsk Samochodowych w Warszawie na 4-miesięcznym teoretyczno-praktycznym Kursie Oficerskim Samochodów Pancernych dla oficerów kawalerii. Następnie szkolił się na 2-miesięcznym Taktycznym Kursie Samochodów Pancernych w Obozie Szkolnym Kawalerii w Grudziądzu (3 lokata).

15 października 1926 r. por. Szystowski został wyznaczony na stanowisko oficera młodszego w utworzonym pod koniec 1925 r. 3 szwadronie samochodów pancernych 3 Dywizji Kawalerii, będącym ewidencyjnie i gospodarczo pododdziałem 15 Pułku Ułanów Poznańskich²¹. W latach 1926–1928 trzykrotnie pełnił obowiązki komendanta szkoły podoficerskiej w tym szwadronie. W 1929 r. objął stanowisko dowódcy szwadronu. 1 stycznia 1930 r. awansowany na rotmistrza, ze starszeństwem z 1 stycznia 1930 r. i lokatą 14²². Razem z tym szwadronem 16 września 1930 r. opuścił garnizon poznański i Brygadę Kawalerii „Poznań”, 3 szwadron samochodów pancernych bowiem został włączony do nowo sformowanego 1 dywizjonu samochodów pancernych²³.

Oddział ten organizował się w Obozie Ćwiczebnym Biedrusko pod Poznaniem, ale jego pokojowym garnizonem był Brześć n. Bugiem, gdzie zajmował koszary im. gen. Józefa Hallera przy ul. 3 Maja 53. Większość oficerów oraz podoficerów wywodziła się z kawalerii, dlatego zostały zachowane nazwy stopni kawaleryjskich, a w musztrze formalnej obowiązywały zapisy regulaminu kawalerii. Jeszcze w 1932 r. wśród 20 oficerów pełniących służbę w dywizjonie tylko 3 nie wywodziło się z kawalerii (2 oficerów wojsk samochodowych i jeden przedstawiciel administracji – oficer gospodarczy – płatnik)²⁴.

Dnia 1 września 1931 r., w związku z nową organizacją broni pancernych, dotychczasowy 1 dywizjon samochodów pancernych przeformowano w 4 dywizjon

²⁰ *Ibidem*, Rozkaz dzienny nr 9, z 20 IV 1923 r.

²¹ *Ibidem*, 3 Dywizja Kawalerii, I.314.4.1, Rozkaz dzienny nr 27, z 18 X 1926 r.

²² *Rocznik oficerów kawalerii 1930*, Warszawa 1930, s. 87.

²³ CAW, Brygada Kawalerii „Poznań” – Wielkopolska Brygada Kawalerii, sygn. I.314.23.1, Rozkaz dzienny nr 27, z 18 IX 1930 r.

²⁴ *Rocznik oficerski 1932*, Warszawa 1932, s. 734.

pancerny²⁵. Reorganizacja broni pancernej spowodowała, że oficerowie oddziału zostali przeniesieni do korpusu oficerów broni pancernych. Rotmistrz Szystowski pełnił służbę w tym oddziale na stanowisku dowódcy 3 szwadronu. 12 października 1931 r. został skierowany na miesięczny Kurs Doskonalący Oficerów Broni Pancernych w Centrum Wyszkożenia Broni Pancernych w Modlinie. W grudniu 1934 r. został przeniesiony do Dowództwa Broni Pancernych, gdzie do lutego 1938 r. pełnił służbę na stanowisku szefa Wydziału Studiów. W lutym 1937 r. przebywał na stażu we francuskim 4 pułku kirasjerów w Reims. Na majora (w korpusie oficerów broni pancernych) awansowany ze starszeństwem z 19 marca 1937 r. i lokatą 10. W latach 1927–1937 był członkiem Komitetu Redakcyjnego „Przeglądu Wojskowo-Technicznego”. 23 lutego 1938 r. został wyznaczony na stanowisko I zastępcy dowódcy 8 batalionu pancernego, sformowanego w Bydgoszczy w ostatnim kwartale 1935 r. W czasie mobilizacji alarmowej w sierpniu 1939 r. objął stanowisko dowódcy 81 dywizjonu pancernego wystawianego przez ten batalion dla Pomorskiej Brygady Kawalerii Armii „Pomorze”.

Podczas walk w Borach Tucholskich stan dywizjonu zmniejszył się do 6 czołgów rozpoznawczych i 3 samochodów pancernych. Wówczas na rozkaz gen. Stanisława Grzmota-Skotnickiego opuścił on Armię „Pomorze” i podjął marsz na wschód. Czołgi rozpoznawcze załadowano na samochody ciężarowe, a samochody pancerne wzięto na hol. 8 września dywizjon dotarł do Warszawy, gdzie zatrzymał się w koszarach 3 batalionu pancernego w Forcie Wolskim, a wieczorem ruszyły na Lubelszczyznę. 11 września mjr Szystowski udał się do Sztabu Naczelnego Wodza w Brześciu n. Bugiem, gdzie otrzymał zapowiedź przebrożenia oddziału we francuski sprzęt pancerny we Lwowie lub w Łucku. Dywizjon 13 września wieczorem osiągnął Łuck. Tam w Ośrodku Zapasowym Broni Pancernych nr 1 technicy szwadronu techniczno-gospodarczego doprowadzili do gotowości technicznej i bojowej 2 czołgi rozpoznawcze i 3 samochody pancerne, które wraz załogami przekazano do utworzonego na bazie 21 dywizjonu pancernego oddziału rozpoznawczego grupy gen. Piotra Skuratowicza. Pozostałość 81 dywizjonu pancernego oraz Ośrodek Zapasowy Broni Pancernych 17 września 1939 r. osiągnęły Buczacz, nieopodal którego kolumnę marszową oddziału rozdzieliły sowieckie czołgi i tylko część dywizjonu zdołała przekroczyć granicę z Rumunią²⁶.

Dowódca dywizjonu mjr Franciszek Szystowski przedostał się do Francji. 20 maja 1940 r. objął stanowisko szefa sztabu Zgrupowania Pancernego utworzonego w składzie Oddziałów Pancerno-Motorowych, stacjonujących w rejonie Bollène.

²⁵ „Dziennik Rozkazów Ministerstwa Spraw Wojskowych” 1931, nr 26. Dod. Tajny nr 15, poz. 67.

²⁶ IPMS, Relacje z kampanii wrześniowej, sygn. B.I.28e, mjr Franciszek Szystowski, Wspomnienia z walk z Niemcami na Pomorzu we wrześniu 1939 roku, Wielka Brytania, luty 1941 r.; R. Szubański, *Polska broń pancerna w 1939 roku*, Warszawa 1982, s. 126, 155–156, 191, 232; J. Tarczyński, *8 batalion pancerny*, Pruszków 1996, s. 26–51.

W skład Zgrupowania weszły: 1, 2, 3 i 4 bataliony czołgów, samodzielna kompania czołgów oraz Centrum Wyszkożenia Broni Pancernej z batalionem zapasowym²⁷.

Po przedostaniu się do Wielkiej Brytanii mjr Szystowski od października 1940 do 1941 r. był członkiem Komisji Regulaminowej Broni Pancernej zajmującej się tłumaczeniem brytyjskich regulaminów. Od listopada 1941 r. był II zastępcą dowódcy I dywizjonu pociągów pancernych. Następnie został przeniesiony do Referatu Broni Pancernej Oddziału III Sztabu Naczelnego Wodza. W czerwcu 1942 r. został szefem nowo utworzonego Wydziału Broni Pancernej Oddziału III Sztabu Naczelnego Wodza, przemianowanego 20 października 1944 r. na Szefostwo Broni Pancernej i wydzielonego z Oddziału III. Od 17 do 29 sierpnia 1942 r. odbył staż w brytyjskiej Dywizji Pancernej Gwardii, a w październiku 1942 r. ukończył Kurs Taktyczny Broni Pancernej dla polskich oficerów sztabowych zorganizowany w brytyjskiej szkole wojsk pancernych (Officers Tactical School) w Bulford Camp. 1 stycznia 1945 r. awansowany na podpułkownika.

W marcu 1946 r. został komendantem Centrum Wyszkożenia Pancernego i Technicznego we Fraserburghu, działającego następnie przy Polskim Korpusie Przystosowania i Rozmieszczenia (jako Centrum Szkolenia Technicznego i Zawodowego). Po demobilizacji pozostał na emigracji w Londynie. Aktywnie działał w polskich organizacjach kombatanckich, był m.in. prezesem rzeczywistym oraz honorowym Zrzeszenia Kół Oddziałowych Broni Pancernej. Był autorem kilkunastu artykułów, recenzji i uzupełnień opublikowanych w „Bellonie” i „Przeglądzie Kawalerii i Broni Pancernej”. W 1964 r. otrzymał awans na pułkownika. Od 14 maja 1980 do 1 września 1986 r. był prezesem Najwyższej Izby Kontroli rządu Rzeczypospolitej Polskiej na obczyźnie. Zmarł 17 sierpnia 1991 r. w Londynie. Jego prochy złożono w grobie rodzinnym w Polsce²⁸.

Franciszek Szystowski był odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Niepodległości, Krzyżem Walecznych (pięciokrotnie), Srebrnym i Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem za Wojnę 1918–1920, Medalem Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości oraz Medalem Międzysojusznym „Medaille Interalliee”, a także brytyjskim Krzyżem Oficerskim Orderu Imperium Brytyjskiego (Order of the British Empire – OBE (military) – IV klasy).

* * *

Sprawozdanie szefa Wydziału Broni Pancernej Oddziału III Sztabu Naczelnego Wodza mjr. Franciszka Szystowskiego ze stażu, który odbył od 17 do 29 sierpnia 1942 r. w brytyjskiej Dywizji Pancernej Gwardii liczy 8 stron maszynopisu. Autor dołączył do niego 3 szkice oraz 5 pism organizacyjnych do

²⁷ IPMS, 1 Dywizja Pancerna, sygn. A.V.13/5, Dowództwo Oddziałów Pancerno-Motorowych L.dz. 478/Tjn.40, Organizacja Zgrupowania Pancernego, z 20 V 1940 r.

²⁸ *Z żałobnej karty*, „Przegląd Kawalerii i Broni Pancernej” (Londyn) 1991, nr 139, s. 230.

ćwiczenia dywizyjnego „Redlynch” (rozkaz, instrukcja organizacyjna, założenie do ćwiczenia, zamiar dowódcy strony niemieckiej oraz instrukcja nr 1). Dwa miesiące po sporządzeniu sprawozdania mjr Szystowski, jako szef Wydziału Broni Pancernych Oddziału III Sztabu Naczelnego Wodza, sporządził dokument na temat szyków bojowych wojsk pancernych, zaobserwowanych podczas pobytu w brytyjskiej Dywizji Pancernych Gwardii. Ocena z początku listopada 1942 r. została uzupełniona o informacje z „Komunikatu Informacyjnego” wydawanego przez sztab I Korpusu Pancerno-Motorowego, którym od 1 października 1942 r. dowodził gen. Mieczysław Boruta-Spiechowicz.

Publikowane dokumenty znajdują się w Archiwum Instytutu Polskiego i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie w zespole akt wytworzonych w 1942 r. przez Wydział Broni Pancernych Oddziału III Sztabu Naczelnego Wodza, w aktach naczelnych władz wojskowych (sygn. XII 23/25).

Przygotowując dokumenty do druku, uwspółcześiono pisownię i poprawiono oczywiste błędy literowe, ortograficzne oraz interpunkcyjne. W przypisach zostały podane niezbędne wyjaśnienia oraz informacje na temat osób przywoływanych w dokumentach. Uzupełnienia w tekście zostały umieszczone w nawiasach kwadratowych. Zachowano oryginalne wyróżnienia.

Juliusz S. Tym

* * *

Sprawozdanie z dwutygodniowego stażu w brytyjskiej Dywizji Pancernych Gwardii (17 VIII–29 VIII [19]42)

Staż odbyłem kolejno w 6 Bryg[adzie] Panc[ernej] Gwardii, 32 Bryg[adzie] Piech[oty] Gwardii i w D[owództwie] Dyw[izji] Panc[ernej] Gwardii.

W 6 Dyw. Panc. Gw.²⁹ byłem sam, w 32 Bryg. Piech. Gwardii. zastałem również na stażu zastępcę d[owód]cy dyw[izji] panc[ernej] płk. dypl. [Leona] Mitkiewicza-Żółtka, któremu towarzyszyłem dalej do końca stażu. Dyw. Panc. Gw. została utworzona ze wszystkich pułków gwardii piech[oty] w ten sposób, że poszczególne bataliony zostały przeorganizowane bądź to w bataliony czołgów, bądź to na baony zmotoryzowane, względnie piechoty przewożonej, wreszcie oddziały rozpoznawcze. Stąd też zatrzymały nazwy batalionów, a nie pułków, jak normalnie w dywizjach pancernych. Artyleria, saperzy i łączność oraz służby pomocnicze RAOC [Royal Army Ordnance Corps – Królewski Korpus Służby Uzbrojenia], RASC [Royal Army Service Corps – Królewski Korpus Służby Armii] i RAMC [Royal Army Medical Corps – Królewski Korpus Medyczny Armii] zostały przydzielone z oddziałów armii i nie należą do gwardii.

²⁹ Powinno być: 6 Brygada Pancerna Gwardii.

Wszystkie oddziały noszą wspólny znak Dyw. Panc. Gwardii – oko, bataliony liniowe ponadto mundury, odznaki i napisy swoich pułków z dodaniem rzymskiej cyfry numeru batalionu. Inne rodzaje broni i służby zatrzymały własne mundury i znaki.

W obecnej chwili dywizja składa się z dwóch brygad pancernych (czołgów) i jednej brygady piechoty, ale wkrótce 5 Brygada Czołgów Gwardii ma odejść (podlega obecnie wyszkoleniowo) i utworzyć wspólnie z inną brygadą piechoty oddzielną dywizję pancerną³⁰. Na ogół jest to względnie młoda jednostka pancerna, która pierwsze czołgi otrzymała dopiero w styczniu br., niemniej jest już kompletnie przeszkolona i wyposażona w szybkie czołgi typu Cruiser Mk.V – „Covenanter”.

D[owód]cą dywizji jest major generał sir Oliver Leese, Bart., [odznaczony] CBE, DSO³¹, o którym oficerowie mówią, że jest pełen inicjatywy i pomysłów, i że nikt dotychczas nie widział [go] śpiącego, a jeżeli go chwilowo nie widać, to znaczy, że jest w samolocie, skąd zaraz będą rozkazy przez radio do ACV [Armoured Command Vehicle – opancerzony wóz dowodzenia] (wozu dowodzenia). Na ogół jest to wspianała dywizja panc. Kompletnie wyposażona i wyekwipowana oraz przeszkolona w kierunku pancernym, odbywająca już ćwiczenia na szczeblu w[ielkich] j[ednostek]. Przeszkolenie dowódców, oficerów i załóg czołgowych odbywało się na kursach centralnych. Doskonalenie indywidualne odbywa się nadal na kursach w szkole dywizyjnej i w niedużym stopniu wewnątrz samych oddziałów.

Korpus oficerski młody – inteligentny o dużej zaprawie sportowej, przeszkolony fachowo, zgrany, o wybitnym poczuciu koleżeństwa i dobrego wychowania.

Większość podoficerów zawodowych przedwojennych gwardzistów (6–7 stóp) o doskonałej budowie i głęboko zakorzenionych tradycjach gwardyjskich.

³⁰ Powinno być: 5 Brygada Pancerna Gwardii. W armii brytyjskiej występowały zarówno brygady pancerne stanowiące podstawowy potencjał bojowy dywizji pancernych przeznaczonych do prowadzenia samodzielnych działań taktycznych, jak i brygady czołgów będące jednostkami czołgów wsparcia piechoty przydzielanymi do dywizji piechoty jako jednostki wzmocnienia i z zasady nie prowadzące samodzielnie działań taktycznych. W rzeczywistości to 6 Brygada Pancerna Gwardii odesłana na początku stycznia 1943 r. ze składu Dywizji Pancernej Gwardii rozpoczęła funkcjonowanie jako samodzielna jednostka czołgów wsparcia piechoty – 6 Brygada Czołgów Gwardii (6th Guards Tank Brigade). 5 Brygada Pancerna Gwardii powstała 15 IX 1941 r. w wyniku reformowania 20 Brygady Piechoty Gwardii.

³¹ Sir Oliver William Hargreaves Baronet Leese (1894–1978), generał-porucznik armii brytyjskiej, odznaczony Commander Order of the British Empire (Komandor Orderu Imperium Brytyjskiego – III klasa), Distinguished Service Order (Order Wybitnej Służby). W latach 1936–1938 był dowódcą 1 batalionu Coldstream Guards. W latach 1938–1940 dyrektor nauk w Staff College Quetta w Indiach. W 1940 r. dowódca 20 Brygady (samodzielnej), a następnie zastępca szefa sztabu Brytyjskich Sił Ekspedycyjnych we Francji. W latach 1940–1941 dowodził 29 Grupą Brygadową (samodzielną), następnie 15 Dywizją, a w latach 1941–1942 Dywizją Pancerną Gwardii. W 1942 r. wyznaczony na stanowisko dowódcy XXX Korpusu. Rok później został dowódcą 8 Armii, która brała udział w kampanii włoskiej. Pod koniec 1944 r. został przeniesiony na Daleki Wschód i wyznaczony na stanowisko dowódcy Sojusznich Sił Lądowych Południowo-Wschodniej Azji. W latach 1945–1946 dowódca Okręgu Wojskowego Eastern Command. Od 1946 r. na emeryturze.

Całość wojska robi doskonałe wrażenie zdyscyplinowanego i dobrze zgranego zespołu. W batalionach piechoty, jak również i pancernych, musztra oparta jest na drylu, który nie kończy się na szeregowych, ale obejmuje również oficerów w oddziałach, którzy go stosują przy oddawaniu honorów starszym i przełożonym, jak i w ogóle w czasie służby³².

6 Brygada Panc[erna] Gwardii³³

Dowódcą brygady jest Brigadier A. H. S. Adair³⁴, [odznaczony] DSO, MC. Szeffem sztabu (Brigade Major) – mjr Lord Lewis.

Brygada ma trzy bataliony czołgów i jeden batalion zmotoryzowany. Podczas mego pobytu na stażu zaznajomiłem się z organizacją i pracą sztabu na miejscu i w polu. Wszędzie się dąży do uproszczenia urzędowania i schematyzowania zadań. Zasadą jest jak najmniej pisać. W m[iejscu] p[ostoju] jeżeli jest więcej spraw do uregulowania dotyczących wszystkich oddziałów, d[owód]ca brygady zbiera odprawę dowódców, na której omawia szczegóły. Potwierdzenie na piśmie w[y]chodzi tylko wtedy, gdy chodzi o rzeczy zasadnicze (rozkazy operacyjne), i to w skrócie niemal telegraficznym.

Sztab brygady posiada drukowaną instrukcję, która szczegółowo ujmuje role i funkcje poszczególnych oficerów w sztabie, podaje ugrupowanie marszowe, odległość i załadowanie oraz reguluje zasady łączności. W akcji sztab dzieli się na trzy ugrupowania: rzut bojowy („F” fighting eshelon, „A” eshelon i „B” eshelon); tabory ze wszystkich oddziałów brygady³⁵.

³² Dryl (ang. drill) – tu w rozumieniu musztry; nieco odmienna od typowej gwardyjska musztra oraz ceremonialna wojskowa decydowały o specyficznych formach zachowania żołnierzy pułków gwardii, co jeszcze do niedawna mocno kontrastowało z żołnierzami innych jednostek armii brytyjskiej.

³³ 6 Brygada Pancerna Gwardii (6th Guards Armoured Brigade) została utworzona w 1941 r. w wyniku przeformowania 30 Brygady Gwardii, która została sformowana 17 X 1940 r. jako 30 Samodzielna Grupa Brygadowa Gwardii (30th Independent Brigade Group (Guards)).

³⁴ Sir Allan Henry Shafto Adair (1897–1988), generał-major armii brytyjskiej, odznaczony Distinguished Service Order (Order Wybitnej Służby), Military Cross (Krzyż Wojskowy). W 1940 r. dowódca 3 batalionu grenadierów gwardii, a następnie 30 Brygady (samodzielnej). W latach 1941–1942 dowódca 6 Brygady Pancernej Gwardii. W 1942 r. wyznaczony na stanowisko p.o. dowódcy Dywizji Pancernej Gwardii, a następnie zatwierdzony na tym stanowisku. Dowodził nią do zakończenia II wojny światowej, a następnie przeformował ją w Dywizję Gwardii. W 1945 r. dowodził 13 Dywizją w Grecji. Od 1947 r. na emeryturze. Napisał wspomnienia pt. *A Guards' General. The Memoirs* (Londyn 1986).

³⁵ Zgodnie z brytyjskimi zasadami organizowania działań taktycznych oddziały i jednostki dzieliły się na rzuty oznaczane literami alfabetu. Rzut bojowy „F” – „Fighting” (oznaczany w Polskich Siłach Zbrojnych literą „W” – „walczący”) stanowiły pododdziały bojowe wraz z wozami bojowymi. Przy nich znajdował się tzw. rzut towarzyszący, oznaczany przez Brytyjczyków „F2” bądź „A1”, złożony m.in. z patrolu reperacyjnego oraz pułkowego punktu opatrunkowego (Regimental Aid Post – RAP). Rzut „A”, określany w armii brytyjskiej również jako „A2 Eshelon” (w PSZ – tabor bojowy), stanowiły pojazdy przewożące amunicję, paliwo, części zamienne, określane jako tzw. zapasy I linii. Z kolei rzut „B” (w PSZ – tabor bagażowy) tworzyły pojazdy przewożące pozostałe materiały, w tym bagaże, żywność i kuchnie polowe.

Dowódca posuwa się z małym sztabem bojowym, którego dowódcą jest dowódca plutonu czołgów ubezpieczających. Eszelonem „A” dowodzi d[owód]ca HQ szwadronu³⁶, eszelonem „B” jego zastępca. Całość kolumny, tylko wozów sztabu w marszu, jest rozciągnięta na około półtorej mili. Nie podaję więcej szczegółów dotyczących organizacji i pracy sztabu Brygady Czołgów³⁷, gdyż są one ujęte w wydawnictwie „Brytyjska dywizja pancerna” Oddz. III (rtm. [Mariana] Czarneckiego) oraz na ogół są znane w sztabach naszej Dyw. Panc³⁸. Podczas mego pobytu odbyło się ćwiczenie szkieletowe dla sztabów, pracy *intelligence* oficera (wywiadowczego) i studium obrony eszelonu „A” brygady.

Ćwiczenie szkieletowe sztabów. Polegało na wyjeździe sztabów na oznaczone punkty w terenie („F” eszelon) w wozach dowodzenia (ACV) na 36 godzin. Podczas postoju wozów były nadawane przez kierownictwo z góry ułożone depesze radiowe o rzekomej inwazji n[ie]p[rzyjacie]la i jego ruchach (dużej liczby kolumn). Wszystkie te dane sztab brygady nanosił na mapę i układał terminowe meldunki sytuacyjne, które następnie przekazywał oddziałom podległym i kierownictwu.

Kierownictwo w różnych porach kontrolowało pracę sztabu i porównywało sytuację wyrysowaną na mapie z sytuacją przyjętą przez kierownictwo o danej godzinie. Ćwiczenie to zaprawia sztab do pracy w warunkach wozu dowodzenia (ACV), szkoli oficerów i obsługę radia oraz oficerów sztabu [i] (*intelligence*) oficera w szybkim wyrysowaniu i uaktualnianiu sytuacji na mapach, w sporządzaniu terminowych meldunków sytuacyjnych i informacyjnych.

Dowódca eszelonu „F” jest odpowiedzialny za umieszczenie wozów sztabu w terenie, maskowanie, ubezpieczenie, porządek w rejonie, regulację ruchu gońców, aprowizację i wygody oficerów sztabu. W czasie ćwiczenia kierownictwo przysyłało do sztabu brygady przebranych jeńców niemieckich, w oryginalnych mundurach, płynnie mówiących po niemiecku albo francusku. Zachowywali się butnie i [byli] pewni siebie w myśl instrukcji niemieckiej.

Intelligence oficer dostawał ponadto worek z oryginalną korespondencją i rzeczami rzekomo odebranymi od jeńca. Na podstawie przesłuchania jeńców, dostarczanych materiałów i książeczki „Notes on the German Army” oficer wywiadowczy sporządzał meldunek, który wraz z jeńcem przekazywał do wyższego sztabu.

Jeńcy byli doskonale wyszkoleni i pouczeni jak mają się zachowywać, co mówić itd. – tak, że ćwiczenie robiło wrażenie zupełnie rzeczywistego przesłuchania jeńców. W pomysłach maskowania wozów dowodzenia, które w Libii Niemcy dotychczas łatwo rozpoznawali i bombardowali, niektórzy dowódcy zastosowali

³⁶ Dowódca szwadronu dowodzenia.

³⁷ Powinno być: brygady pancernej.

³⁸ M. Czarnecki, *Brytyjska dywizja pancerna*, Londyn 1942. Opracowanie przygotowane w Oddziale III Sztabu Naczelnego Wodza, zatwierdzone 27 IV 1942 r.

upodobnienie ich oryginalnych „kurników”. Specjalne oddziały wchodzące w skład RAOC mają zadanie w szybkim czasie robić różne „maski”, utrudniające rozpoznanie lotnicze n[ie]p[rzyjacie]la.

Ćwiczenie obrony eszelonu „A”. Jednocześnie odbywało się ćwiczenie obrony postoju eszelonu „A”, zgrupowanego ze wszystkich oddziałów brygady, pod dowództwem HQ szwadronu brygady. Tabor był ustawiony w terenie gęsto pokrytym młodym lasem i krzakami. Warunki maskowania idealne. Główne kierunki i drogi były pilnowane przez patrole i lekką broń ppanc oraz karabiny maszynowe.

W czasie ćwiczenia eszelon „A” musiał wysyłać wozy zaopatrzeniowe, które po drodze były napadane przez n[ie]p[rzyjacie]la, względnie cały eszelon na postoju był atakowany. Ćwiczenie potwierdziło dużą wrażliwość wozów zaopatrzeniowych w ruchu wysyłanych do m.p. oddziałów na zasadzki i wypadki oddziałów n[ie]p[rzyjacie]la, które się przedostawały na tyły, oraz względnie słabą obronę eszelonu „A” na postoju. Brak ludzi do walki i broni. W oparciu o dobrze wybrany teren obrona jest jeszcze możliwa, ale w ruchu eszelon jest niemal bezbronny.

Przydział oddziałów czołgów z batalionów byłby osłabieniem siły bojowej batalionu i również w zupełności sprawy by nie rozwiązał. Omawiana była możliwość przydziału samochodów panc[ernych] z pułku rozpoznawczego dywizji, który po nawiązaniu styczności z n[ie]p[rzyjacie]lem odchodzi właściwie do odvodu, gdzie może dostać zadanie osłony skrzydeł tyłów, względnie sztabów. Szczególnie podczas przemarszów zaopatrzenia samochody panc[erne] mogłyby odegrać poważną rolę ubezpieczającą.

Powyższe rozważania miały raczej charakter ogólnikowy, bo pułk rozpoznawczy jest na szczeblu dywizji i nie należy do brygady, a jeżeli ma otrzymać zadania obrony taborów, to organizacja jego musiałaby ulec zmianie, ale o tym w innym miejscu. Trudność obrony polega jeszcze na tym, że nieliczna załoga eszelonu „A” na postoju musi jednocześnie wykonywać czynności zaopatrzeniowe (pracę) wraz z pełnieniem służby ubezpieczenia i patrolowania.

W wyniku ćwiczenia przyjęto, że tabory zaskoczone muszą się bić na miejscu w oparciu o teren i zawczasu rozmieszczone środki przeciwpancerne i ckm. Ubezpieczać się przez patrolowanie kierunków za pomocą motocyklistów i alarmowanie własnych oddziałów pancernych w wypadku zbliżania się, względnie napadu n[ie]p[rzyjacie]la.

Przed opuszczeniem sztabu 6 Brygady zwiedziłem dwa bataliony pancerne: Grenadierów i Welsh³⁹. W pułkach na ogół nic specjalnie ciekawego nie zauwa-

³⁹ Grenadier Guards – 4 batalion powstałego w 1656 r. Pułku Grenadierów Gwardii był oddziałem pancernym 6 Brygady Pancерnej Gwardii. 1 batalion tego pułku był batalionem zmotoryzowanym 5 Brygady Pancерnej Gwardii, a 2 batalion oddziałem pancernym tej brygady. 3, 5 i 6 bataliony tego pułku walczyły w Afryce Północnej i we Włoszech. Welsh Guards – 2 batalion sformowanego w 1915 r. Pułku Gwardii Walijskiej był oddziałem pancernym 6 Brygady Pancерnej Gwardii, a od kwietnia 1943 r. wykonywał zadania pancernego pułku rozpoznawczego dywizji. Z kolei 1 batalion tego pułku w lipcu 1942 r. włączono do 32 Brygady Piechoty Gwardii. 3 batalion tego

żyłem. Życie pokojowe pułku pancernego – konserwacja ogromnej ilości sprzętu (czołgów i samochodów), naprawy, trochę doskonalenia, wyszkolenia indywidualnego załóg, wykłady i rzadko ćwiczenia w zespołach, ze względu na duże zużycie materiałów pędnych.

W obu batalionach poruszałem sprawę plutonów rozpoznawczych pułków pancernych wyposażonych obecnie w scout cars. Wozy te, doskonale chodzące w terenie i szybkie na drogach, mają jednak skomplikowane podwozie (cztery koła skrętne i napędzane), w rezultacie są częstymi gośćmi warsztatów. Zamiana ich na Bren carriersy byłaby wskazana, chociaż są strony ujemne, jak: mniejsza szybkość na drogach, większy czas potrzebny na konserwację podwozia gaśnicowego, większe zużycie materiałów pędnych.

Korpus oficerski młody, rozmiłowany w czołgach, zrobił na mnie jak najlepsze wrażenie.

32 Brygada Piechoty Gwardii⁴⁰

Jest brygadą przewożoną, składającą się z trzech batalionów. Wszystkie części składowe są przewożone i nic nie chodzi na piechotę. Duże 3-tonowe wozy zabierają pluton piechoty. Wozy o napędzie na cztery koła, dobrze ruszające się na przełaj w terenie otwartym i o twardym podłożu. Wozy specjalnie dostosowane, każda sekcja ładuje się przez oddzielne drzwiczki, w otworze na dachu umieszczony jest strzelec z c[e]k[ae]mem przeciwlotniczym. Pluton moździerzy przewożony w Bren carriersach.

Brygadą dowodzi Brigadier G[erald] L. Verney⁴¹.

Cała brygada jest świetnie wyszkolona jako normalna piechota gwardii. Dryl jest widoczny na każdym kroku, specjalne zainteresowanie jest kierowane na wyszkolenie strzeleckie.

Z płk. [Leonem] Mitkiewiczem byliśmy razem na strzelnicy, gdzie odbywało się konkursowe strzelanie kadry oficerskiej i podoficerskiej. Warunki strzelania szkolno-bojowego: 300 jardów do tarczy pierścieniowej i ukazującego się popiersia. 500 jardów do tarczy pomalowanej w dwa kolory z czarnym punktem celowania.

pułku walczył w Afryce Północnej i we Włoszech.

⁴⁰ 32 Brygada Piechoty Gwardii, właśc.: 32 Brygada Gwardii (32nd Guards Brigade), sformowana 1 X 1941 r.

⁴¹ Gerald Lloyd Verney (1900–1957), generał-major armii brytyjskiej. W 1940 r. instruktor w Staff College w Camberley. W latach 1940–1942 dowódca 2 batalionu Pułku Gwardii Irlandzkiej. W 1942 r. dowodził 32 Brygadą Gwardii, a następnie był zastępcą dyrektora departamentu w War Office. W styczniu 1943 r. został dowódcą 6 Brygady Czołgów Gwardii. Podczas kampanii w północno-zachodniej Europie dowodził 7 DPanc. Po zakończeniu działań wojennych dowódca 15 Brygady dyslokowanej we Włoszech i w Austrii, a następnie komendant wojskowy Wiednia. Od 1948 r. na emeryturze.

Na ogół poziom strzelectwa trzeba określić jako bardzo wysoki i prowadzony na zasadach klubu strzeleckiego z nagrodami pieniężnymi i zakładami pomiędzy uczestnikami (podoficerowie wpłacali do puli po 2 d⁴²). Strzelali wszyscy oficerowie i podoficerowie brygady z dowódcą na czele.

Batalion piechoty przewożonej w formacji „Block Formation”

Następnego dnia byliśmy w terenie i obserwowaliśmy ćwiczenie przewożonego batalionu piechoty w „Block Formation” – patrz załącznik nr ...⁴³. Były to ćwiczenia nakazane przez dowódcę dywizji w przewidywaniu ćwiczeń dywizyjnych, gdzie wszystkie oddziały przesuwały się w terenie na przełaj w „Block Formation”. Jest to jakby szyk luźny zbliżania batalionu załadowanego w ugrupowaniu, w przewidywaniu walki. Rzecz jasna, że do samej walki batalion musi się spieszyć za zasłoną. Batalion w „Block Formation” jest ruchliwy w terenie i dostatecznie rozproszony. Jako ćwiczenie zbiórki w terenie i musztry na przełaj bardzo korzystne. Naturalnie, stosowanie tego ugrupowania w terenie poprzeryzanym i podłożu nieodpowiednim do jazdy samochodami na przełaj okaże się niemożliwe i bez celu.

O „Block Formation” będzie mowa przy omawianiu ćwiczeń dywizyjnych. Tereny ćwiczeń są tego rodzaju, że całymi milami można wozami ciężarowymi jechać na przełaj, zmieniać kierunki, nawracać itp. Ćwiczenie było bardzo sprawnie przeprowadzone. Sygnalizacja chorągiewkami okazała się jeszcze niedostatecznie szybka w czasie i konieczna była potrzeba użycia radia z wozu dowódcy i na carriersach. Po ćwiczeniach byliśmy na lunchu w kasynie Welsh Guard Batalionu⁴⁴, po czym zwiedzaliśmy dowództwo batalionu, gdzie dowódca pokazywał nam programy szkolenia, tablice orientacyjne, ewidencyjne itp.

Tegoż dnia po południu byliśmy w m.p. batalionu piechoty Scots Guard⁴⁵, gdzie warta wyszła pod broń i do przeglądu, którego dokonał płk [Leon] Mitkiewicz.

Byliśmy obecni **na strzelaniu granatami ppanc AT No 68**. Strzelanie jest podobne do dawnego strzelania z VB z tą różnicą, że kb oparte łożem o ziemię leży na worku z piaskiem (podpórka). Celowanie przez pionowo postawiony celownik i muszkę. W czasie strzału kb musi być silnie trzymany rękami i oparty o ziemię (silny odrzut). Kb

⁴² 2 d, czyli dwie monety jednopensowe. Oznaczenie „d” pochodziło od denara – monety wprowadzonej do użytku przez Karola Wielkiego, który wybijał z funta srebra 240 denarów. Zgodnie z podziałem brytyjskiego funta na szylingi i pensy, do wstąpienia do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, 1 funt liczył 240 pensów.

⁴³ Autor sprawozdania nie wstawił w wykropkowane miejsce numeru załącznika.

⁴⁴ 1 batalion Pułku Gwardii Walijskiej, wchodzący od września 1941 r. w skład Grupy Wojsk Wsparcia Dywizji Pancerniej Gwardii, w lipcu 1942 r. został włączony do 32 Brygady Piechoty Gwardii i był jednym z trzech batalionów piechoty tej brygady.

⁴⁵ Scots Guards – 4 batalion Pułku Gwardii Szkockiej, czyli dawnego 3 Pułku Gwardii Pieszej, którego początki sięgają 1642 r. Batalion wchodził w skład 32 Brygady Piechoty Gwardii. We wrześniu 1943 r. zastąpiony przez 3 batalion Pułku Gwardii Irlandzkiej (Irish Guards). Z kolei 1 batalion Pułku Gwardii Szkockiej był oddziałem pancernym 5 Brygady Pancerniej Gwardii, a 3 batalion – oddziałem pancernym 6 Brygady Pancerniej Gwardii. 2 batalion walczył w Afryce Północnej i we Włoszech.

jest specjalnie wzmocniony (odrutowany). Strzelanie jest łatwe i skuteczne przeciwko wozom lżej opancerzonym, na odległość około 100 jardów. Może być dobrą bronią w obronie. W ruchu będzie trudne w użyciu ze względu na potrzebę umiejscowienia kb.

Potem byliśmy na strzelaniu z moździerzy. Na skutek niedostatecznego upoziomienia podstawy trafienia nie były celne. Pokaz zadymiania z granatnikiem wypadł doskonale.

Następnego dnia byliśmy obecni na pokazie baonu zmotoryzowanego brygady ppanc, całego wyposażenia i zaopatrzenia dywizji ppanc oraz natarcia czołgów wraz z batalionem zmotoryzowanym wspartym ogniem artylerii.

Była to powtórka pokazu organizowanego dla JK M Króla – obecnie dla wszystkich oddziałów dywizji panc[ernej] (piechoty i niepancernych). Taki pokaz może zorganizować tylko jednostka kompletnie wyposażona i wyszkolona. Korzyści z takiego pokazu są ogromne. Żołnierz dywizji panc[ernej] na tym pokazie zdają sobie sprawę z siły i potęgi w[ielkiej] j[ednostki], do której należy. Widzi całe jej wyposażenie i zaopatrzenie oraz uświadamia sobie jak walczą i co robią jego koledzy [z] innych oddziałów dywizji.

Sposób pokazywania jest tak prosty i dydaktyczny, że kto patrzy i słyszy, nie może nie zrozumieć. Np. pokaz baonu zmotoryzowanego brygady panc[ernej].

Baon całkowicie wyposażony w szyku rozwiniętym (plutony w kolumnienkach). Wszyscy żołnierze z obsady mieli w rękę chorągiewki. Przez głośnik radiowy był wyraźnie objaśniony skład i wyposażenie baonu. Dowódcy i żołnierze (obsługi) przy wywoływaniu podnosili chorągiewki do góry. Każdy wyraźnie widział i słyszał o kim i o czym mowa. Po tym przećwiczone musztrę i zmianę szyków. Po południu baon wziął udział w natarciu, posuwając się za batalionem czołgów.

Pokaz sprzętu i wyposażenia dywizji pancernej. Pokaz był zorganizowany „jak wystawa” – z każdego rodzaju broni po jednym plutonie z obsługą i wyposażeniem. Przy każdym plutonie speaker przez głośnik objaśniał wszystkim grupom kolejno organizację, wyposażenie i zadanie, jaki sprzęt (oddział) wykonuje. Obsługa pokazywała musztrę i działoczniny. W jednostkach zaopatrzenia RAOC, RASC i RAMC było pokazywane samo wyposażenie załadowania na wozach, a stojące obok tablice objaśniały, ile i czego się wozi, na jak długo starcza itp. Pokazane były pojedyncze racje żołnierskie, sposoby przeładowania wozów, załadowanie, opakowanie itd.

Składy patroli reparacyjnych itp. były demonstrowane w ten sposób, że każdy członek patroli miał kartę, na której było wpisane kim jest, a obok leżały narzędzia, którymi się posługuje.

Specjalnie realnie był pokazany szpital polowy, gdzie były demonstracje transfuzji krwi i operacji brzusznej, dokonywanej przez cały zespół lekarzy. Złudzenie było tak realne, że robiło wrażenie rzeczywistości.

Pokaz był naprawdę wspaniale zorganizowany i przeprowadzony.

Na zakończenie był pokaz natarcia czołgów Covenant, z baonem zmotoryzowanym. Pod względem taktycznym może niezupełnie był realnie zademonstrowany,

ale chodziło raczej o to, żeby widzowie jak najwięcej i najlepiej widzieli masę sprzętu pancernego i ruch jego w terenie. Niestety, ulewny deszcz trochę zmniejszył widoczność. Szczegóły pokazu – w załączonym rozkazie organizacyjnym, załącznik nr...⁴⁶.

Następnego dnia zwiedziliśmy dywizyjną szkołę w Wenton. Prowadzi jednocześnie kilkanaście kursów oficerskich, podoficerskich i dla szeregowych. Poza szkoleniem (doskonaleniem) specjalistów, prowadzi również doskonalenie taktyczne, a nawet szkolenie ogólnowojskowe (musztry z bronią itp.) dla pozaliniowych⁴⁷.

Na ogół szkoła dywizyjna odciąża bataliony od doskonalenia wewnętrznego oddziałów, wprowadza jednolitość w całej dywizji i podciąga słabszych. Na kursach taktycznych wykładają według specjalności dowódcy oddziałów. Uzyskałem zgodę komendanta szkoły mjr. Haselwooda na przysłanie paru oficerów polskich na dokładne zaznajomienie się z programami kursów i metodami szkolenia.

Wyposażenie szkoły dosyć bogate, jednak zdobyte przez komendanta we własnym zakresie. Rysunki i tablice [to] przeważnie prace uczniów. Zastępcą komendanta szkoły jest kpt. Bridge, syn gen. Bridge'a, który był w Polsce brytyjskim attaché wojskowym.

Po południu zwiedziliśmy batalion panc[ernej] (czołgów) Irish Guard⁴⁸ z 5 Bryg[ady] Panc[ernej] Gwardii. Batalionem tym dowodził przed tym obecny dowódca 32 Bryg. Panc. Gwardii (Brigadier Verney)⁴⁹.

Oddział ten wyróżniał się specjalnie dyscypliną, porządkiem i drylem zewnętrznym. Oficerowie oddawali honory w taki sam sposób, jak i szeregowi. Zastępca dowódcy batalionu doręczył mi ułożone przez siebie przepisy konserwacji dla czołgów Covenanter z podziałem na Tasc'i⁵⁰.

W czasie całego pobytu w 32 Bryg. Piech. Gwardii towarzyszył nam stale 2nd Lt. sir A. Meyer – Irish Guard.

Ćwiczenia dywizyjne

Dnia 27 VIII [19]42 [r.] w południe wraz z płk. Mitkiewiczem udaliśmy się do sztabu Dyw. Panc. Gwardii. Opiekował się nami mjr Fitzalen Howard, Gren Gds ze składu dywizji. Ponadto tego dnia towarzyszył nam Lt. Earl of Chichister, Scots Gd., który w Polsce był 9 miesięcy członkiem ambasady brytyjskiej⁵¹.

⁴⁶ Autor sprawozdania nie wstawił numeru załącznika.

⁴⁷ Żołnierze pełniący służbę na stanowiskach kwatermistrzowsko-administracyjnych, niezwiązanych z bezpośrednim udziałem w walce, czyli poza linią.

⁴⁸ Irish Guards – 2 batalion sformowanego w 1900 r. Pułku Gwardii Irlandzkiej, oddział pancerny 5 Brygady Pancerniej Gwardii. 3 batalion tego pułku od września 1943 r. był batalionem piechoty 32 Brygady Piechoty Gwardii, w miejsce 4 batalionu Pułku Gwardii Szkockiej. 1 batalion Pułku Gwardii Irlandzkiej walczył w Afryce Północnej i we Włoszech.

⁴⁹ Właśc.: 32 Brygada Piechoty Gwardii.

⁵⁰ Zadania dla poszczególnych członków załogi określające kolejne czynności obsługowe, dziś określane jako stałe procedury postępowania (Standing Operations Procedur – SOP).

⁵¹ Był to John Buxton Pelham (21 VI 1912–21 II 1944), 13 Baronet Pelham of Laughton, 9 Baronet Pelham of Stanmer, 8 Earl of Chichister, attaché honorowy Wielkiej Brytanii w Warszawie w 1931 r., w Waszyngtonie w 1933 r., honorowy sekretarz Brytyjskiego Wysokiego Komisarza

O godz. 14.00 byliśmy obecni na odprawie, którą przeprowadzał dowódca strony (niemieckiej) brygadier [William] Fox-Pitt⁵².

Dnia tego strony zajmowały podstawy wyjściowe. Ćwiczenie rozpoczęło się nazajutrz o godz. 6 rano w rejonie Andover. Założenia, rozkazy operacyjne, organizacyjne i szkice (dla strony niemieckiej) w załączeniu. Ćwiczenie było kierowane i nie miało rozgrywki taktycznej, chociaż było oparte na założeniu inwazyjnym sił brytyjskich na kontynent francuski.

Nowością był ruch jednostek na przełaj w „Block Formation”. Idealne tereny pozwalające na ruch na przełaj dziesiątkami mil sprzyjały takiemu ćwiczeniu. Tematem ćwiczenia dla strony niemieckiej było:

- a) walka batalionu piech. przewożonej z batalionem zmot[oryzowanym] bryg[ady] panc[ernej];
- b) budowanie mostów i przekraczanie rzeki;
- c) posuwanie się dyw[izji] panc[ernej] w „Block Formation”;
- d) walka dyw[izji] panc[ernej] ze wzmocnioną brygadą panc.

Kierownikiem ćwiczenia był generał-major Leese, który miał swój sztab kierownictwa i większość czasu spędził w samolocie, skąd przez radio dawał swoje spostrzeżenia.

Dnia 23 VIII (1 dzień ćwiczenia) byliśmy o 6 rano na podstawie wyjściowej północnej kolumny strony niemieckiej, gdzie w krótkim czasie nastąpiło spotkanie się straży przedniej z elementami rozpoznawczymi n[ie]p[ryjacie]ła. Na podkreślenie zasługuje fakt, że Anglicy na ogół z zasady przydzielają do straży przedniej czołgi, tylko w wypadku, o ile teren zupełnie nie nadaje się do użycia czołgów straż przednia jest ich pozbawiona.

Z drugiej strony użycie czołgów nawet w straży przedniej jest ostrożne. Wychodzą z założenia, że dobrze zamaskowane działko p[rzecziv]panc[erne] n[ie]p[ryjacie]ła jest śmiertelnym wrogiem dla czołgu typu Cruiser i wolą go rozpoznać lżejszymi elementami, jak: motocykliści, scout cars, carriersy itp. Czołg ma przewagę nad działkiem p[rzecziv]panc[ernym] dopiero jak działko jest rozpoznane, względnie zdemaskuje się przez oddanie strzału. Wówczas czołg, dzięki swej ruchliwości i opancerzeniu, zajmuje dogodnie i bezpieczne stanowisko, z którego zwalcza działko ppanc. Jeżeli czołg nie może znaleźć takiego stanowiska, to wyjazd jego na działko nie jest stosowany, raczej używa się do tego celu spieszonyj piechoty z Bren carriersów.

w Kanadzie w 1934 r. Zginął w wypadku drogowym, będąc w stopniu kapitana służby czynnej Pułku Gwardii Szkockiej. Był żonaty z Ursulą von Pannwitz, z którą miał 2 dzieci.

⁵² William Augustus Fitzgerald Lane Fox-Pitt (1896–1988), pułkownik armii brytyjskiej, czasowy brygadier, honorowy generał-major, kawaler The Royal Victorian Order (Order Królowej Wiktorii), odznaczony: Distinguished Service Order (Order Wybitnej Służby), Military Cross (Krzyż Wojskowy). W latach 1940–1941 dowódca samodzielnej 20 Brygady, w latach 1941–1943 dowódca 5 Brygady Pancerniej Gwardii, a następnie dystryktu East Kent. W latach 1944–1945 dowódca północnorodezyjskiej 27 Brygady na Madagaskarze i w Afryce Wschodniej. W latach 1945–1947 Aide-de-Camp króla. Od 1947 r. na emeryturze.

Obserwaliśmy takie spotkanie, gdzie strona przeciwna jednak dosyć nieudolnie ustawiła działko p[rzeciwi]panc[erne] na środku szosy, skutkiem czego jego zwalczanie było łatwe, nawet ogniem piechoty.

Porządek na szosach, przy mostach i regulacja ruchu – wzorowa. Poza wytyczeniem i znakami regulacji ruchu na podkreślenie zasługuje zdyscyplinowanie kierowców, wzajemna życzliwość i stałe podawanie znaków kolegom – ułatwiających płynny przemarsz, wymijanie itp.

Gorzej się sprawa przedstawiała, gdy oddziały zeszyły w się terenie i utworzyły „Block Formation”. Chociaż formacje były dobrze utworzone, ale od razu zarysowała się chęć kierowców do nadmiernego skupienia i dojeżdżania, co jest naturalnym objawem u wszystkich kierowców, którzy w luźnych formacjach boją się zgubić, odłączyć wzgl[ędnie] zbłądzić.

Zagęszczenie chwilami było karygodne. Toteż generał Leese, widząc to z samolotu, od razu skierował tam samoloty, które pikowały i ostrzeliwały zagęszczenia. Na ogół na początku ruch naprzód był mało energiczny, a po nawiązaniu styczności z n[ie]p[yjacie]lem zmalał niemal do zera.

Rozpoczęła się walka spotkaniowa batalionu piechoty przewożonej, silnie wspartego artylerią, z baonem piechoty zmotoryzowanej strony przeciwnej. Wprowadzenie po południu przez „stronę niemiecką” brygady czołgów (Valentine) – zadecydowało o zwycięstwie, zepchnięciu n[ie]p[yjacie]la na rzekę i zajęciu przyczółków mostowych (strona przeciwna dostała brygadę czołgów dopiero w nocy dnia następnego).

Rola pułku rozpoznawczego

Zarówno na tych ćwiczeniach, jak i w rozmowach z dowódcami pułków rozpoznawczych dyw[izji] panc[ernych] okazało się, że rola pułków rozpoznawczych, a w związku z tym i jego organizacja, są jeszcze niedokładnie ustalone. Dalekie rozpoznanie (do 50 mil) na przedpolu i w pasie zamierzonego działania dyw. panc. będzie miało miejsce tylko wówczas, gdy n[ie]p[yjacie]l jest daleko. W obecnej wojnie zdarzenia są szybkie i na zwykłe rozpoznanie przez pułk rozpoznawczy nie ma ani miejsca, ani czasu.

Skład pułku rozpoznawczego (sprzęt drogowy) nie pozwala na rozpoznanie przez walkę, bądź wymijanie oporów i zagłębienie w głąb. Właściwie pułk jest zdolny nawiązać styczność na kierunkach i drogach i do pewnego stopnia umiejscowić czoła kolumn n[ie]p[yjacie]la.

Ostatnio Anglicy przyjęli (Tactical School RAC Bulford⁵³), że jeżeli dywizja maszeruje po dwóch drogach, to po jednym szwadronie pułku rozpoznawczego przydzielają na czoło kolumn. Szwadrony rozpoznawcze wysunięte o 5 mil do przodu podporządkowane są dowódcą brygad (kolumn). W tej sytuacji

⁵³ Officers Tactical School RAC w Bulford Camp – brytyjska szkoła wojsk pancernych. Powstała latem 1940 r., w październiku 1942 r. została przeniesiona do Brasenose College w Oxfordzie.

dowódca pułku rozpoznawczego pozostaje z dwoma szwadronami, gdy dwa pierwsze pełnią raczej funkcję bliskiego ubezpieczenia brygad.

Po nawiązaniu styczności z n[ie]p[ryjacie]lem pułk rozpoznawczy odchodzi do odwodu lub osłania skrzydła. Właściwie rola jego kończy się i jest jakby w dyspozycji. Może osłaniać sztaby, ubezpieczać linie komunikacyjne, osłaniać tabory itp. Wszystko to jednak nie jest właściwą robotą pułku rozpoznawczego, dla którego został stworzony. Trzymanie go w odwodzie do wykorzystania również nie wydaje się celowe, gdyż samodzielnie będzie mógł działać tylko w obliczu zdemoralizowanego n[ie]p[ryjacie]la, bo zatrzymać pościg na drogach nie będzie trudno.

Jeżeli zażądamy bardziej zdecydowanej walki pułku rozpoznawczego, to musimy go wzmocnić czołgami, bronią ciężką i piechotą. W rezultacie będzie to zupełnie nowy oddział, coś w rodzaju dawnego o[ddziału] w[ydzielonego] do specjalnych zadań. Dawniej o[ddział] w[ydzielony] tworzyliśmy do uchwycenia czegoś i zyskania na czasie. Dzisiaj to nie jest potrzebne, bo cała dywizja jest szybka i ruchliwa. W rezultacie mielibyśmy tylko jeszcze jedną straż przednią, przed właściwą strażą przednią.

Anglicy poszli na parcelowanie pułku rozpoznawczego na korzyść brygad. Zachodzi wówczas pytanie, czy nie lepiej w ogóle rozparcelować i przydzielić po połowie każdej z brygad jako bezpośrednio im podległe elementy rozpoznawcze i bliskiego ubezpieczenia. Ale wówczas na szczeblu dywizji jako jedyne rozpoznanie dalekie pozostanie lotnictwo. Sprawa pułku rozpoznawczego jest przedmiotem żywego zainteresowania brytyjskich dyw[izji] panc[ernych] i jak dotychczas nie znalazła 100% rozwiązania.

Przygotowanie przeprawy i budowa mostów

Wieczorem tegoż dnia „strona niemiecka” podciągnęła na rzekę kolumnę mostową dostarczaną z armii i w przeciągu nocy zbudowano dwa mosty:

- 1) Small Box Girder (SBG);
- 2) Bailey bridge.

Ponadto przez wąskie miejsca przerzucono Ramp bridge. Charakterystyka mostów jest następująca:

1) Small box Girder (SBG), może być budowany o nośności od 9 do 24 ton. Długość w st[opach] od 32 do 80. Zależnie od nośności buduje się podwójny albo poczwórny. Przy nośności 24 ton rozpiętość nie może przekraczać 64 stóp. Czas budowy – półtorej godziny, ale czas ten nie obejmuje budowy dojazdów i wyjazdów, co zależne jest od terenów i zwykle zajmuje bardzo wiele czasu.

2) Bailey bridge – jest nowoczesnym typem mostu. Nośność do 50 ton przy rozpiętości do 120 stóp. Budowany na nośność 18 ton posiada rozpiętość 160 stóp⁵⁴.

3) Ramp bridge – jest [to] zwykle przęsło, które przerzuca [się] przez wąski rów, względnie przeszkodę przeciwpancerną.

⁵⁴ *Most Bailey*, t. 1, *Opis i budowa*, Wielka Brytania 1942.

Blizsze szczegóły o wyposażeniu i budowie mostu oraz przeznaczeniu – patrz brytyjska dywizja panc. Oddział III. L.dz.444/Tj., stronica 17–25.

W nocy byliśmy obecni przy budowaniu mostów i na podkreślenie zasługuje: cisza i zachowanie spokoju podczas prac, jedynie słycać głośy kierowników, nikt nie palił świateł ani nawet papierosów. Na ziemi przeciągano białe taśmy na rozpiętość i kierunek budowy zjazdów, mostów i wyjazdów, co ułatwiało robotę po ciemku. Dowódcą dywizji przyjeżdżał parokrotnie i osobiście kontrolował budowę.

Mosty były wybudowane w przeciągu jednej nocy i przemarsz rozpoczął się o nakazanej porze. Kolumna nie była wyposażona w mosty pontonowe (pływakowe), jak też nie widzieliśmy stosowania mostów nożycowych, wożonych na czołgach (Cisors bridge), będących na wyposażeniu brygad czołgowych (na podwoziach czołgów Covenanter). Parę dni przed ćwiczeniem zostały zabrane z brygad czołgowych do bliższych celów wojennych.

Formowanie „Block Formation”

Po przekroczeniu rzeki dywizja pancerna przyjęła szyk „Block Formation”, w którym się posuwała w terenie na przełaj w kierunku nieprzyjaciela. W tym momencie zostało wszystko wstrzymane na miejscu na przeciąg 2 godzin, w czasie których dowódcy na samolotach, względnie samochodach, oglądali te szyki w terenie po obu stronach.

Formacje „Block Formation” są stosowane w Libii. Rzekomo Niemcy zastosowali je po raz pierwszy przy wkraczaniu do Francji (gen. [Erwin] Rommel), następnie na równinach Rosji. Z góry można powiedzieć, że stosowanie ich jest uzależnione od możliwości terenowych. Nie wydaje się, żeby na kontynencie mogły one znaleźć szersze zastosowanie.

Oficerowie dywizji również wyrażają duże powątpiewania i zastrzeżenia co do celowości stosowania tego szyku, szczególnie przez w[ielkie] j[ednostki]. Dążność do „Block Formation” należy także tłumaczyć chęcią uproszczenia rozkazodawstwa i schematyzowania ugrupowania, ponadto chęcią skupienia w[ielkiej] j[ednostki], która normalnie jest bardzo rozciągnięta w głąb, co zmusza ją do walki „delegacjami”.

W każdym razie, jako ćwiczenie musztry szyków luźnych w[ielkich] j[ednostek] w odpowiednim terenie, jest doskonałe. Daje możliwość, by faktycznie dowodzić bezpośrednio oddziałem, szczególnie w mniejszych zgrupowaniach, jak batalion itp.

Wyrabia w oddziale poczucie związku, którego żołnierze nie znają przy ruchu tylko w kolumnach. Jako schemat ugrupowania przed walką pozwala na skupienie oddziałów na mniejszej przestrzeni na rozkaz dla wszystkich zrozumiały i łatwy do wykonania. Z ugrupowania „Block Formation” łatwiej i prędzej poszczególne oddziały wejdą do walki nawet w terenie, gdzie dalsze posuwanie się poza drogami nie będzie możliwe. Takie skupienie oddziałów wymaga dobrzego ubezpieczenia (parasola) w powietrzu, choć w rzeczywistości nie wygląda tak groźnie, gdyż wozy w terenie są dość rzadko rozproszone względem siebie.

Całość powyższego ćwiczenia trzeba uważać raczej jako eksperyment, o ewentualnym realnym zastosowaniu w Libii, ale o niedużych możliwościach na kontynencie.

Po zakończeniu przerwy zrobionej dla wizytacji „Block Formation” dywizja pancerna „niemiecka” ruszyła w tym ugrupowaniu na wroga, na przełaj, maszerując około 20 mil. Jechaliśmy wewnątrz tego ugrupowania zwykłym samochodem osobowym „humber”. Doskonale tereny pagórkowate, lecz o twardym podłożu, pozwalały na taki ruch całości. Za skłonem wzgórza doskonale ukryty stał przeciwnik: 6 Bryg. Panc. Gw. Około 200 czołgów Covenanter, poprzedzone przez wysunięte o 5 mil szwadrony pułku rozpoznawczego. Ugrupowanie 6 Bryg. Panc. Gw. jak na szkicu nr 1. Po dojściu do walki ćwiczenie zostało zakończone.

Wrażenia ogólne

Dywizja Pancerna Gwardii, pomimo że jest dopiero 9 miesięcy pancerną – jest jednostką doskonale wyszkoloną, o dużym *esprit de corps* i całkowicie wyposażoną. Widzieliśmy bardzo dużo ciekawych i pouczających rzeczy. Odnieśliśmy wrażenie, że ze strony Dyw. Panc. Gw. uczyniono wszystko, abyśmy mogli zobaczyć jak najwięcej i nie robiono przed nami żadnych tajemnic.

Sprawy polityczne

W rozmowach często zapytywano nas o stosunek do Rosji, kwestii przyszlých granic Polski oraz poruszono tematy monarchistyczne. Uważam, że byłoby wskazane opracować dla oficerów udających się na staż pewne naświetlenie [kwestii] politycznych polskich, gdyż, jak słyszałem, wszyscy oficerowie, stykając się na stażach z oficerami angielskimi, są zasypywani tego rodzaju pytaniami.

Na ćwiczeniach jako gość był również książę Bernard Holenderski z dwoma oficerami sztabowymi.

* * *

Ćwiczenie „Redlynch”

Tajne

(Tłumaczenie z angielskiego)

Rozkaz Operacyjny Nr 1 Pancernej Dywizji Gwardii

Mapy: 1 cal, arkusze: 112, 121, 122, 123

$\frac{1}{4}$ cala – arkusz 11

1. Panc. Dyw. Gwardii skoncentruje się w rejonie na północny zach. od Andover, w dniu 27 VIII [19]42 – jak na załączonej oleacie.

Dywizja będzie w pogotowiu do wymarszu w dwie godziny, począwszy od godziny 10.00 (a nie od 13.00 jak było podane poprzednio).

2. Oddziały zameldują do dowództwa dywizji natychmiast po rozpoznaniu rejonów koncentracji – m.p. swoich dowództw, oraz o swoim przybyciu do m.p.

3. Przemarsze do rejonu koncentracji odbędą się zgodnie z załączoną tabelą marszu (załącznik „A”). Stosować normalne przerwy w marszu, 20 min. przed każdą parzystą godziną. Przerwy marszu nie zostały uwzględnione w tabeli marszu i zostaną wprowadzone po określeniu godziny Z (zero).

4. Oddział Ubezpieczenia z pułku kaw. (2 H[ousehold] C[avalry] R[egiment]) zamelduje się w dowództwie dyw. w m. Conholt Ho 7675 na godzinę 18.30.

5. 28 kompania przewozu wojsk RASC – zamelduje się w dowództwie 32 Bryg. Gwardii o godzinie 10.00. Dalsze zarządzenia wyda dowództwo brygady.

6. Odprawa oddziału „O” (operacyjnego.) sztabu dyw. – odbędzie się w dowództwie dywizji w m. Conholt Ho 7675 o godzinie 19.00 dnia 27 VIII [19]42 [r.].

(–) Ppłk Gen. Szt.
szef sztabu Panc. Dyw. Gw.

* * *

Ćwiczenia „Redlynch”

Instrukcja organizacyjna dla strony niemieckiej

1. Panc. Dyw. Gwardii będzie w pogotowiu do wymarszu w dwie godziny, począwszy od godz. 13.00 dnia 27 VIII [19]42 [r.], do obszaru koncentracji w rejonie Andover.

Rejon ten ma być uprzednio rozpoznany i podzielony na rejonny poszczególnych oddziałów.

2. Wojska strony niemieckiej: dowódca strony niem. – Brig. W. A. F. L. Fox-Pitt, MVO, DSO, MC.

Skład:

- a) D[owódz]two Panc. Dyw. Gw.,
- b) 20 Brygada Panc. z przydzielonym lek. amb. pol., komp. warszt. (Ord. Coy) i komp. zaop. (RASC),
- c) 32 Brygada Gwardii,
- d) pułk kaw. (2 HCR),
- e) 55 pał,
- f) 25 pappanc,
- g) 170 dyon lotn. współpracy,
- h) całość saperów dyw.,
- i) całość łączności dyw.,
- j) całość żandarmerii,
- k) s[ł]u[ż]ba] zaop./RASC – nie bierze udziału,

- l) sł. zdrowia. 128 lek. amb. pol. 19 lek. amb. pol. – założy punkt opatrunkowy,
 m) oddział bezpieczeństwa (FS Sectin),
 n) czołówki oraz plut. ratownicze tylko komp. warszt. 32 Bryg. Gwardii,
 o) rzut „B” – nie bierze udziału. Kierowcy pojazdów rzutu „B” jadą jako zapasowi kierowcy w pojazdach rzutu „A”.

3. Rozjemcy: główny rozjemca strony niemieckiej – mjr Ian Smith.

Pomocnik gł. rozjemcy – kapitan wyznaczony przez 5 Bryg. Panc. Gw.

a) Oficerowie rozjemcy dla 20 Bryg. Panc. i 32 Bryg. Gw. będą wyznaczeni przez 5 Bryg. Panc. Gw. w liczbie określonej stałymi wytycznymi wyszk. dyw. (par. 4). Rozjemców podoficerów wyznaczą jednostki we własnym zakresie,

b) D[owód]ca Art. Dyw. – wyznaczy potrzebnych rozjemców dla art., a d[owód]ca Sap. Dyw. – dla saperów. Pułk Kawalerii (2 HCR) oraz służby wyznaczą własnych rozjemców. Wszystkie pojazdy rozjemców mają być odpowiednio oznaczone.

* * *

Tajne

(Tłumaczenie z angielskiego)

Założenie do ćwiczenia Dyw. Pancерnej Gwardii – „Redlynch”

Temat ćwiczenia: a) Utworzenie przedmościa.

b) Walka baonu motorowego z baonem piech. przew[ozonej].

c) Budowa przeprawy (mostu w nocy).

d) Bryg. Panc. i Bryg. Piech. ugrupowanie do odparcia natarcia czołgów.

e) Bryg. Panc. w natarciu.

Założenia ogólne:

Dnia 20 VIII [19]42 wojska bryt. wylądowały we Francji pomiędzy Weston Super Mare i Minehead.

Przez pierwsze kilka dni Niemcy stawiali silny opór, lecz z chwilą zepchnięcia wojsk trzymających linię wybrzeża Brytyjczycy szybko posunęli się naprzód i w dniu 27 VIII 42 osiągnęli i zabezpieczyli linię od Swindon do Pewsey U6181, i dalej wzdłuż rzeki Avon do Ringwood U52.

Powodzenie tego działania zawdzięczano głównie desantom w rejonie Cherbourga, które odciągnęły znaczną ilość odwodów niemieckich. Jednak po osiągnięciu przez Bryt. wyż[ej] wym[ienionej] linii opór niemiecki zeszytniał i posuwanie zostało zatrzymane.

Wiadomo było, że Niemcy mieli być silnie umocnieni na ogólnej linii Stockbridge–Andover–Hichlehe, zabezpieczając ważny węzeł drogowo-kolejowy Whitchurch. Obie strony mają w odwodzie wojska pancерne, które dotychczas nie były użyte.

* * *

Zamiar dowódcy strony niemieckiej (Dyw. Panc. Gw.)

Napływające do d[owódcz]stwa niem. wiadomości wskazywały na to, że wzrastająca z dnia na dzień liczba statków wyladowuje wojska i środki transportowe z Minehead. Dowódca niem. przychodzi wobec tego do wniosku, że jeżeli nie wykona zaraz przeciwnatarcia na siły bryt., to może potem już nie mieć tak korzystnych warunków do odrzucenia ich na wybrzeże.

Panc. Dyw. Gwardii ze sprzętem przeprawowym miała nadejść do rejonu Andover dnia 27 VIII 42. Dywizja była świeża, zatem dowódca zdecydował, że może ruszyć do natarcia już następnego dnia rano.

Meldunki wywiadu wskazywały, że niezależnie od istnienia innych słabych punktów w ugrupowaniu, np. 1a, najdogodniejszym rejonem do natarcia był teren pomiędzy Enford U5771 i Figheloean U5967, obie miejscowości włącznie.

Dowódca dyw. zadecydował zatem natrzeć w tym rejonie w dniu 28 VIII. Panc. Dyw. Gw. miała rozpocząć posuwanie się z rejonu Andover dnia 28 VIII o godz. 6.30 (jest to zarazem godzina rozpoczęcia ćwicz.).

(Patrz załączona instrukcja)

* * *

Ćwiczenie Panc. Dyw. Gw. – „Redlynch”

Tajne

Instrukcja nr 1

Mapy: ¼ cala w mili – ark. nr 11

1 cal w mili – arkusze SPA

1. Ogólne

Ćwiczenie „Redlynch” odbędzie się w dniach 28 i 29 VIII 42. Koncentracja przygotowawcza do ćwiczeń już w dniu 27 VIII 42.

Ćwiczenie rozpocznie się dnia 28 VIII 42 o godz. 6.30 i zakończy się nie później aniżeli o godz. 18.00 dnia 29 VIII 42.

Temat ćwiczenia oraz krótkie założenie podane jest w zał. „A”.

Dowódca dywizji zarządza, aby zostały one wywieszane na tablicy ogłoszeń w szwadronach, bateriach i kompaniach.

Rano dn. 29 VIII 42 zarządzona będzie przerwa w ćwiczeniach, na czas, gdy dowódcy oddziałów (formation commanders) odbędą loty ponad ugrupowaniem (Box Formation) Brygady Pancerniej i Brygady Piechoty, a pozostali dowódcy zapoznają się z nim w terenie.

2. Kierownictwo

Kierownik ćwiczenia – generał, dowódca dywizji.

Pomocnik kierownika – płk L. S. Lloyd, MC.

3. Rozjemcy

- a) Główny rozjemca – ppłk G. B. C Lifton-Brown
pom[ocnik] rozjemcy gł. – 1 of. młodszy wyznaczony przez 5 Panc. Bryg. Gw.
 - b) Dowódca Łączności Panc. Dyw. Gw. przydzieli 7 radiostacji do dysp. rozjemców oraz 4 gońców – motocyklistów do dyspozycji rozjemcy głównego.
- Miejsca stawienia się podane będą wprost d[owód]cy łączności.

4. Odprawa

- a) Odprawa rozjemców odbędzie się dnia 26 VIII [19]42 [r.] o godz. 10.00 w m. Wincanton, Deansley Hall.
- b) Rozjemca główny i starsi rozjemcy oddziałowi udadzą się na odprawę do m. Codford obóz „A” – The Recreation Hut, natychmiast po zakończeniu ćwiczeń.
- c) Dowódca dywizji odbędzie omówienie dla wszystkich oficerów (nie wyłączając rozjemców), którzy brali udział w ćwiczeniu – dnia 2 IX 42 o godz. 10.00 w m. Trowbridge Regal Ciemna.

Oficerowie z 5 Bryg. Panc. Gw. – będą też obecni. Otwarcie sali o godz. 9.30. Wszyscy na miejscach o godz. 9.50.

APM Panc. Dyw. Gw. zapewni regulację ruchu dla tych odpraw. Policja oddz. bezp. sprawdzać będzie przepustki na omówienie d[owód]cy dywizji.

5. Umundurowanie i znaki rozpoznawcze stron

- a) Strona brytyjska – w hełmach. Bez znaków szczególnych na wozach.
- b) Strona niemiecka – w beretach. Motocykliści – żółte krzyże na hełmie. Na pojazdach – żółte krzyże.

6. Ugrupowanie wyjściowe

Dowódcy stron brytyjskiej i niemieckiej:

- a) wydadzą wszystkie rozkazy do przegrupowania swych sił wprost podległym oddziałom (odpis do kier. ćwiczeń „Redlynch” w d[owódz]twie dyw.),
- b) zawiadomią „Q” Movements (Kwaterm. Oddz. Ruchu) Southern Command – (tel. Salisbury 2241 ext. 201) kiedy i jakie drogi będą użyte do przemarszów koncentracyjnych (odpis do kier. ćwiczeń).

7. Plan początkowy

Dowódca strony niemieckiej zamelduje do kier[ownika] ćwicz. dnia 25 VIII 42 do godz. 9.00:

- a) ugrupowanie wyjściowe swych sił na początku ćwiczenia,
- b) swój początkowy plan działania.

8. Każdy z dowódców zarządzający odprawę przed rozpoczęciem ćwiczenia, ma o tym zawiadomić rozjemcę tak, żeby mogli oni być na niej obecni, wzgl. poinformują ich o treści odprawy.

Załącznik „A” do Instrukcji Nr 1 – ćwiczenie „Redlynch”

Temat ćwiczenia:

- a) utworzenie przedmościa,
- b) walka baonu motorowego z baonem piech. przewoź[onej],
- c) budowa przeprawy (mostu) w nocy,
- d) Bryg. Panc. i Bryg. Piech. ugrupowanie do odparcia natarcia czołgów (Box Formation),
- e) Bryg. Panc. w natarciu.

Założenie ogólne:

- a) Kanał „Bristol” ma przedstawiać kanał La Manche, Walia – Anglię, a Somerset – północne wybrzeże Francji.
- b) Dnia 20 VIII 42 wojska bryt. wylądowały we Francji pomiędzy Weston Super Mare i Ninehead. Z początku Niemcy stawiali silny opór, lecz Brytyjczykom udało się przełamać go i do dn. 27 VIII osiągnęli oni i zabezpieczyli linię Swindon–Pevsey i dalej wzdłuż rzeki Avon do Ringwood.
- c) Niemcy trzymają silnie umocnioną pozycję na linii Stockbridge–Andover–Highciere, zabezpieczając ważne węzły drogowo-kolejowe Newbury, Whitechurch i Winchester.
- d) Dowództwo niemieckie otrzymuje wiadomości o wzrastającej liczbie wojsk wylądowujących się codziennie w rejonie Minehead, zadecydowało wykonać natychmiast natarcie, zanim wysunięte jednostki bryt. będą wzmocnione; Panc. Dyw. Gw., która dnia 27 VIII przybyła do rejonu Andover, otrzymała rozkaz rozpoczęcia natarcia w dniu 28 VIII.
- e) Zadecydowano, że najdogodniejszym rejonem do natarcia jest rejon pomiędzy Enford 5771 i Figheldean 5967.

* * *

Londyn, dnia 7 XI 1942 r.
Oddział III Sztabu NW
Wydział Broni Panc.

Broń pancerna

I. Nowe szyki bojowe w[ielkich] j[ednostek] pancernych
(Wg sprawozdania ze stażu mjr. Szystowskiego i Kom. Inf. Nr 28/42 I Korpusu Panc.-Mot.)

„Box Formation”

W jednej z brytyjskich dywizji pancernych zastosowano na ćwiczeniach nowy szyk (ugrupowanie) przed walką, pod nazwą „Box Formation”. Szyk ten tworzy figurę

geometryczną, która powstaje poprzez odpowiednie rozmieszczenie broni (patrz rys. nr 1⁵⁵ i 2).

Z góry można powiedzieć, że stosowanie tego rodzaju szyku jest uzależnione przede wszystkim od możliwości terenowych. Nie wydaje się, aby na kontynencie takie szyki mogły znaleźć szersze zastosowanie. Dążność do ugrupowania jednostek pancernych „Box Formation” należy tłumaczyć chęcią uproszczenia rozkazodawstwa i schematyzowania szyków oraz zapewnienia sobie trzymania „w garści” w[ielkiej] j[ednostki] pancernej tak, aby do walki nie maszerować „delegacjami”.

Ugrupowanie „Box Formation” jest jednocześnie doskonałą musztrą szyków luźnych dla w[ielkiej] j[ednostki] pancernej i daje dowódcy możliwość bezpośredniego dowodzenia oddziałami i obserwacji szczególnie w mniejszych zgrupowaniach. Poza tym wyrabia w oddziałach poczucie związku, którego żołnierze nie widzą przy ruchu wyciągniętych kolumn.

Ugrupowanie „Box Formation” stosowane jest w ostatniej fazie wejścia do bitwy w[ielkich] j[ednostek] pancernych, gdzie dalsze posuwanie się po drogach jest niemożliwe. Takie skupienie oddziałów, jakie daje „Box Formation” musi być ubezpieczone z powietrza przez tzw. parasol. Skupienie sprzętu w terenie nie wygląda w rzeczywistości tak groźnie, gdyż wozy są rozmieszczone dość rzadko.

Kształt „Box Formation” jednostek pancernych – jest trójkątem (rys. nr 1), a jednostek zmotoryzowanej piechoty – prostokątem (rys. nr 2). Ugrupowanie „Box Formation” pozwala nie tylko na ruch jednostek pancernych na przełaj, ale daje się wykorzystywać bez większych zmian na postój ubezpieczony.

„Diagram”

Chęć schematycznego ugrupowania w[ielkich] j[ednostek] pancerno-motorowych do walki widzimy nie tylko u Anglików, ale także i u Niemców, ponieważ to ułatwia dowodzenie i manewrowanie, a w razie postoju ubezpieczonego nie wymaga przegrupowania. Jako przykład służy jeden z załączników do rozkazu operacyjnego 15 niemieckiej Dywizji Pancernej, działającej pod Bir Hacheim w Libii, która swoje ugrupowanie do natarcia nazywa „Diagramem” (rys. nr 3).

„Diagram” ten różni się nie tylko kształtem od „Box Formation”, ale i ugrupowaniem wojsk do natarcia. Trzonem natarcia tak w jednym, jak i w drugim wypadku są czołgi współdziałające z artylerią i wojskami specjalnymi. W „Diagramie” sztab dywizji jest podzielony na dwa rzuty, z tym, że pierwszy mały rzut posuwał się prawdopodobnie w czołgach za pułkiem czołgów, razem z dowództwem pułku artylerii współdziałającego w natarciu.

Drugi rzut sztabu posuwa się bardziej w tyle, w pobliżu brygady piechoty zmotoryzowanej, a przy nim oddziały zaopatrzenia i sanitarne oraz gros saperów. Tylny

⁵⁵ W dokumencie brak rysunku nr 1.

rzut dywizji w „Diagramie” tworzy brygada piechoty zmotoryzowanej z dywizyjnym artylerii 105 mm. Boki „Diagramu” są ubezpieczone artylerią ppanc.

Zestawienie

Przy porównaniu „Box Formation” z „Diagramem” widzimy, że:

- w pierwszej linii do natarcia idą dwa bataliony czołgów według ugrupowania „Box Formation”, a wg „Diagramu” – jeden baon czołgów,
- wsparcie artyleryjskie i współpraca z wojskami specjalnymi jest podobna,
- sztab dywizji jest w środku ugrupowania wojsk i również dzieli się na dwa rzuty, jak w „Diagramie”. Różnica „Box Formation” polega na tym, że drugi rzut sztabu jest umieszczony w środku ugrupowania,
- boki „Box Formation” są ubezpieczone patrolami carriersów i artylerią p[rze-ciw]panc[erną], natomiast „Diagramy” tylko artylerią p[rzeciw]panc[erną],
- tylny rzut „Box Formation” tworzy batalion czołgów z baterią artylerii pol[owej]. „Diagram” zakończony jest piechotą zmotoryzowaną i artylerią.

„Diagram” nie jest sporządzony we właściwej skali, jednak odległości zaznaczone są w metrach. Rejon zajęty przez 15 niemiecką Dyw. Panc. w ugrupowaniu do natarcia wynosił około 20 kilometrów kwadratowych.

II. Zmiany organizacyjne w niemieckiej dywizji pancerniej

(Wg Kom. Inf. nr 31/42 I Korpusu Panc.-Mot.)

Częściowe zmiany organizacyjne w niemieckiej dywizji pancerniej dotyczą na razie kilku dywizji pancernych formowanych w roku 1941/42. Zmiany te są następujące:

1. W pułkach piechoty i baonie motocyklowym zniesiono kompanię k[arabi-nów] m[aszynowych] – rozdzielając sprzęt po kompaniach strzeleckich.
2. Kompania artylerii pułku piechoty – otrzymała 4 ciężkie działa 150 mm, zamiast 75 mm, te ostatnie zostały przydzielone do kompanii ciężkich, baonów piechoty.
3. pluton pionierów pułku piechoty przeorganizowano na pluton ppanc. à 3 działka 37 mm i 3 [e]1k[ae]m[y]. Prace pionierskie będzie wykonywał pluton pionierów z ciężkich kompanii, baonów piechoty. Wobec powyższego obrona ppanc. pułku piechoty wzrosła o 9 dział ppanc.
4. O[ddział] R[ozpoznawczy] dywizji pancerniej został zastąpiony przez baon motocyklowy wydzielony z brygady piechoty i wzmocniony jedną kompanią sam[ochodów] panc[ernych].
5. Podczas akcji dywizja pancerna może otrzymać drugą kolumnę mostową.
6. Dywizja pancerna ma obecnie 4 kompanie warsztatowe, zamiast dotychczasowych 3.

7. Cała artyleria dywizji jest zmontowana na podwoziach motorowych.
8. Pułk czołgów otrzymał do swego składu kompanię artylerii plotn. 12 dział 20 mm na podwoziach motorowych.
9. Wobec tych zmian organizacyjnych stan ludzi w niemieckiej dywizji pancernej zmniejszył się o 730 szeregowych.